

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRMALI DEMOGRAFİK YAPISI

KADİR YILDIRIM*

ÖZET

Avrupa Birliği ülkeleri, özellikle 70'li yıllardan sonra, demografik açıdan önemli problemlerle karşı karşıyadır. Bu doğrultuda, Birlik'te çok düşük oranlarda nüfus artış hızı yaşanmakta, evlilikler ve bununla beraber doğum oranları düşmekte, bu da nüfusun giderek daha yaşlı bir nitelik kazanmasına neden olmaktadır. Boşanmaların, tek başına yaşama biçimlerinin ve evlilik dışı ilişkilerden doğan çocuk sayısının her geçen yıl artması da sosyal yapıyı tehdit eden diğer önemli demografik problemlerdir. Türkiye açısından ise, nüfus genç bir nitelik taşımakta ve demografik açıdan Avrupa Birliği'ne göre daha olumlu bir tablo ortaya çıkmaktadır.

ABSTRACT

Especially after 70's, European Union members have got some important demographic problems. In the Union, population growth rates are too low, at the same time the marriages and the fertility rates have been falling, so the population gets an older character. Furthermore, the divorcing rates, the number of people that live alone and the children that born outside of marriage increase every year, and that threatens the social structure in the Union. But, Turkish population has younger characteristics and more affirmative according to demographic structure than European Union.

---

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

GİRİŞ

18 ve 19. yüzyıllarda hızlı bir nüfus artışına sahip olan Avrupa, günümüzde özellikle 1950 ve 60'lı yıllardan sonra yaşanan "Altın Çağ"ın 1970'lerde meydana gelen ekonomik krizler ve bunun sonucunda sosyal ve kültürel hayatta meydana gelen çözümlerle birlikte değiştiği ve çok düşük oranlarda nüfus artış hızının olduğu, doğum oranlarının azaldığı, evliliklerin ve evlenme oranlarının iyice gerilediği, evli çiftlerin çocuk sahibi olma isteklerinin azaldığı, tek başına yaşam biçimleri ve evlilik dışı birliktelikler ile boşanmaların arttığı ve aile müessesesi ile geleneksel değerlere gösterilen hassasiyetin iyice azalması gibi olumsuz demografik gelişmelerin yaşandığı bir kıta haline gelmiştir. Tüm bu olumsuzlukların yanında nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı açısından ölüm oranlarının iyice azalması ve yaşam süresi beklentilerinin artmasıyla birlikte 65 üzeri yaş grubu lehine olacak şekilde yeni bir değişim sürecinin Avrupa Birliği ülkeleri açısından en ağır şekilde yaşanması da, sosyal yapıyı baskı altına alan bir unsur olmuştur.

Öte yandan Türkiye açısından ise, Avrupa Birliği ülkelerinde yaşanan bu olumsuz demografik gelişmeler henüz bir sorun teşkil edebilecek derecede olmayıp, doğum oranları AB ortalamasının hayli üstünde olup, nüfus taşıdığı genç nitelikte dikkat çekmektedir. Nitekim evlenme oranlarının AB ortalamasının üstünde olduğu, boşanmaların AB ülkelerine göre düşük seviyelerde seyrettiği ülkemizde, nüfus çok genç bir nitelik taşımakta, ancak demografik yapıdaki bu olumlu gelişmeler nüfusun eğitim seviyesinin düşüklüğü nedeniyle ekonomik ve siyasal açıdan bir avantaja dönüştürülememektedir. Çeşitli siyasal, ekonomik ve sosyal nedenlerle özellikle eğitim seviyesi düşük olan kalabalık Türkiye nüfusu Avrupa Birliği üyeliği açısından bir sorun olarak yansıtılmaktadır. Bu açıdan nüfusunun nicel çoğunluğunu nitelik açısından da geliştirebilen bir Türkiye'nin geleceğin dünyasında önemli aktörlerden biri olacağı öngörülebilir bir gerçektir.

1. AB VE TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK YAPININ GELİŞİMİ

Avrupa; son iki yüzyılda meydana gelen büyük ve önemli coğrafi nüfus hareketlerinin dünyada öncüsü olan bir kıtadır. 18 ve 19. yüzyıllarda hızlı bir nüfus artışı yaşanan Avrupa'da, günümüzde artık çok düşük oranlarda, hatta sıfır düzeylerinde bir nüfus artış hızı görülmektedir. Günümüzde birçok Avrupa ülkesi ciddi demografik sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bunların en önemlileri arasında, doğurganlık oranlarının, evliliklerin, evli çiftlerin sahip olduğu çocuk sayılarının azalması ve bunlara ilaveten, tek başına yaşam biçimlerinin, boşanmaların, evlilik dışı ilişkilerin ve bu ilişkilerden meydana gelen çocuk sayısının artması bulunmaktadır. Ancak, yaş yapısı açısından Avrupalı toplumların karşılaştığı en ciddi sorun, nüfusun yaşlanması ve yaşlı insanların sayısının önemli oranlarda artmasıdır.¹

Doğum oranlarındaki azalma ve sosyal yapıdaki gelişmelerle birlikte, dünyada Avrupa'nın demografik ağırlığı giderek azalan bir seyir takip etmektedir. Nitekim, 1850'de dünya nüfusunun % 17'sini kaplayan Avrupa'nın bu oranı², 1950'de % 21.7'ye, 2005 yılı itibariyle ise %11.3'e gerilemiştir. Bu sürecin gelecekte de bu yönde devam edeceği ve Avrupa nüfusunun 2050 yılında dünya nüfusunun % 7.2'sini oluşturacağı tahmin edilmektedir.³

1950 yılında 2.519 milyon olan dünya nüfusu, 2005 yılında 6.465 milyona yükselmiştir ki, bu rakam 1950 yılına göre 2.5 kattan fazla bir artış yaşanması anlamına gelmektedir. 2050 yılında ise bu rakamın 9.1 milyara çıkacağı tahmin edilmektedir. Dünya nüfusundaki bu artışa karşılık, Avrupa nüfusu ise; 1950'de 547 milyon iken, 2005 yılında 728

---

¹ Sedat Murat, "Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Nüfus Yapısı", **Tüm Yönleriyle Türkiye AB İlişkileri**, Editör: Mustafa Aykaç, Zeki Parlak, Elif Kitabevi, İstanbul, 2002, s. 45,46.

² Maria Carmen Faus Pujol, "Changes in the Fertility Rate and Age Structure of the Population of Europe", **Europe's Population: Towards the Next Century**, Ed. by Ray Hall and Paul White, London, 1995, p.19.

³ United Nations, **World Population Prospects, The 2004 Revision**, New York, 2006, p. 5.

milyona çıkmış, 2050 yılında ise bu rakamın nüfusta yaşanacak azalma sonucunda 653 milyona düşeceği tahmin edilmektedir.⁴

Grafik 1, 1960 ve 2004 yılları itibariyle dünya nüfusunu oluşturan çeşitli bölgelerin, toplam nüfus içindeki oranlarını vermektedir. Grafikte de görüldüğü gibi, Avrupa Birliği'ni oluşturan 25 ülkenin toplam nüfusunun, dünya nüfusundaki oranı önemli oranda bir azalma göstermiştir. Nitekim, 1960 yılı itibariyle 25 AB ülkesi, dünya nüfusunun % 12.5'ini oluştururken, bu oran 2004 yılında % 7.2'ye düşmüştür. Aynı durum diğer gelişmiş ülkeler için de söz konusu olmuşken, az gelişmiş ülkelerin dünya nüfusundaki ağırlığı artmıştır. Bu doğrultuda, 1960'da dünya nüfusunun % 33.4'ünü oluşturan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin nüfusu, 2004'te % 43.6'ya yükselmiştir.

1960-2004 yılları arasında dünya nüfusu 3 milyardan 6.4 milyara çıkarak iki kattan daha fazla artmışken, AB üyesi 25 ülkenin toplam nüfusu ise sadece 80 milyon artmıştır. 45 yıllık süreç dahilinde, AB üyesi 25 ülkenin dünya nüfus artışına katkısı % 2.4'ün üstüne hiç çıkamamıştır. 1960'ların başına kadar bu oran % 4.4 seviyesinde seyrederken, sonraki dönemlerde 2 puan civarında düşerek, dünya nüfusunda AB ülkelerinin payının azalmasına yol açmıştır.⁵

Türkiye ise, AB ülkelerinde yaşanan bu olumsuz demografik gelişimin dışında kalmış ve nüfus bakımından artan bir süreç yaşamıştır. Nitekim 1960 yılı itibariyle 27.7 milyon olan Türkiye nüfusu, 1970'te 35.6'ya, 1980'de 44.7'ye, 1990'da 56.4'e, 2000'de 67,8'e ⁶, 2005 yılında ise 71.8 milyona yükselerek, 45 yıllık süreçte 2,5 kat artmıştır.⁷

⁴ A.e.

⁵ European Commission, **Population Statistics 2006**, Luxembourg, 2006, p.37.

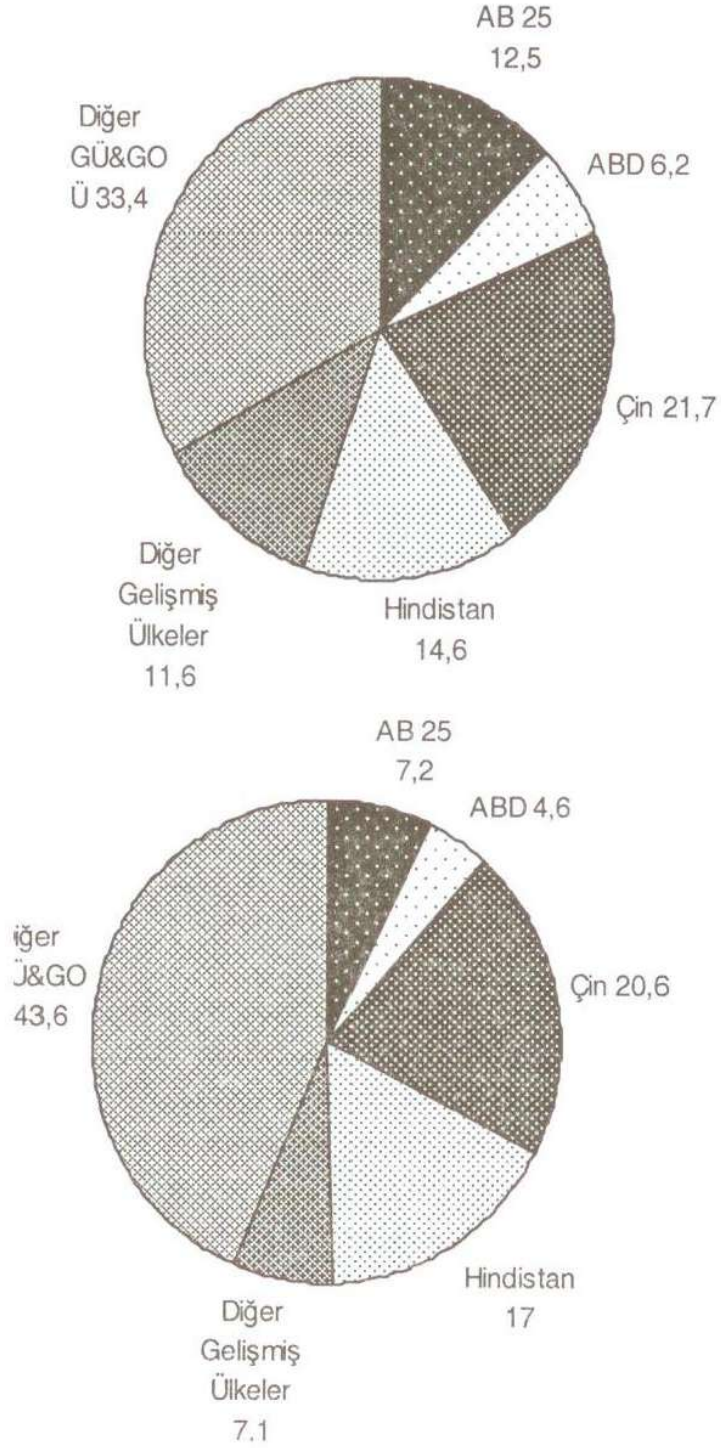
⁶ (Çevrimiçi) www.die.gov.tr

⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, "Hanehalkı İşgücü Araştırması 2006 Eylül Dönemi Sonuçları", **Haber Bülteni**, Sayı: 201, Ankara, 2006, s.1.

Grafik 1: Başlıca Bölgelerle Dünya Nüfusu 1960-2004

1960

2004

Kaynak: European Commission, **Population Statistics**, Luxembourg, 2006, p. 37.

1950 yılında dünyada en fazla nüfusa sahip olan ülkeler arasında Türkiye 21 milyonluk nüfusu ile yirmi birinci sırada yer alırken, 68 milyon nüfusu ile Almanya yedinci, 50 milyon nüfusu ile İngiltere dokuzuncu, 47 milyon nüfusu ile İtalya onuncu, 42 milyon nüfusu ile Fransa onbirinci, 28 milyon nüfusu ile İspanya onaltıncı ve 25 milyon nüfusu ile Polonya ondokuzuncu sırada yer alarak bu alanda Türkiye'nin önünde yer alan AB ülkeleri olmuşlardır. 2005 yılı itibariyle dünyada en fazla nüfusa sahip olan 21 ülke arasında sadece Almanya kalmış olup, İngiltere, İtalya, Fransa, İspanya ve Polonya nüfuslarındaki yavaş artış oranları sonucunda bu listeye girememişlerdir. Almanya 83 milyonluk nüfusuyla listede on dördüncü sıraya gerilemiş, Türkiye ise 52 milyonluk bir artış sonucunda nüfusunu 73 milyona çıkararak listenin onyedinci sırasına yükselmiştir. Uluslararası kuruluşların projeksiyonlarında, 2050 yılı itibariyle Almanya'nın nüfusunun 2005'e göre 4 milyon azalarak 79 milyona ineceği ve Almanya'nın dünyada en fazla nüfusa sahip yirmi ikinci ülke olacağı ifade edilmektedir. Türkiye'nin nüfusunun ise bu dönemde 28 milyon artarak 101 milyona* çıkacağı tahmin edilmektedir ki, bu rakam Türkiye'nin dünyanın en fazla nüfusa sahip ondokuzuncu ülke olmasını sağlayacaktır. Böyle bir nüfusla Türkiye, AB üyesi 25 ülkenin tümünün önünde yer almış olacaktır.⁸

2. AB VE TÜRKİYE'DE TEMEL DEMOGRAFİK GÖSTERGELER

Ülke nüfuslarının sayısal miktarları ve tarihi süreçte artış hızları, nüfusun yaş guruplarına göre dağılımı, nüfus artışında en temel kaynak olan doğum oranlarındaki gelişmeler ve sağlık alanında ve sosyal yapıda meydana gelen iyileşmelerle yaşam sürelerinin artması ve beraberinde ölüm oranlarının azalması, sosyal yapı açısından büyük önem taşıyan evlilik ve boşanmalar gibi unsurlar ile nüfusu oluşturan bireylerin eğitim düzeyleri gibi bir ülkenin demografik yapısını çok yakından ilgilendiren göstergeler incelediğinde, AB ülkeleri ve Türkiye arasında önemli farklılıkların olduğu görülmektedir.

* DİE tahminlerinde ise 2050'de Türkiye nüfusunun 96.4 milyon olacağı tahmin edilmektedir.

⁸ United Nations, **a.g.e.**, p. 7'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

2.1. Nüfus Miktarı

25 üyeli Avrupa Birliği'nde 2000'li yıllardan sonra nüfus yapısında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu doğrultuda, AB nüfusu azalan oranlarda artmakta, 2030'lu yıllardan sonra ise nüfus miktarının net olarak azalmaya başlayacağı tahmin edilmektedir.⁹ Buna karşılık, Türkiye'de ise nüfusun giderek artacağı ve 2050'li yıllarda 100 milyona yaklaşacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 1'de AB ülkeleri ve Türkiye'nin çeşitli dönemler itibariyle 1960 yılından 2005 yılına kadarki süreçte nüfuslarının gelişimi ve bu tarihten sonra 2050 yılına kadar ulaşılacağı tahmin edilen nüfus miktarları gösterilmiştir. Buna göre;

- AB üyesi 25 ülkenin toplam nüfus miktarı 1960 yılı itibariyle 376.4 milyon olarak gerçekleşmiş, bu tarihten sonra yaşanan artışlarla birlikte toplam nüfus 1980 yılında 426 milyona, 2000 yılında 450.3 milyona, 2005 yılında ise 459.4 milyona ulaşmıştır. Bu doğrultuda 1960 yılından 2005 yılına kadarki süreçte toplam AB nüfusu 83 milyon artmış ve % 18 oranında bir büyüme gerçekleşmiştir. 1960'dan 1980'e kadar olan dönemde nüfus 49.6 milyon artarken, 1980'den 2000 yılına kadar olan dönemde ise 24.3 milyon kadar artmıştır ki, bu da AB nüfusunun giderek daha az oranlarda arttığını göstermektedir. 2000 yılından 2005 yılına kadarki süreçte bu gidişat nüfusun 9.1 milyon artmasıyla her ne kadar olumlu yönde gelişme gösterdiyse de, bu tarihten sonra AB nüfusunun gelişimine yönelik olarak yapılan tahminler, nüfusun giderek azalan oranlarda artacağını ve bu gidişatın AB nüfusu açısından oldukça olumsuz gerçekleşeceğini ortaya koymaktadır. Nitekim bu doğrultuda, AB ülkelerinin toplam nüfusunun 2010 yılında 464 milyona, 2025 yılında 470 milyona çıkacağı, bu tarihten sonra yaşanacak azalmalar neticesinde 2050 yılı itibariyle 449.8 milyona düşeceği tahmin edilmektedir. Bu da AB üyesi 25 ülkenin toplam nüfusunun 2050 yılında, 2005 yılındaki rakamın da altına ineceğini göstermektedir.

---

9 Giampaolo Lanzieri, "Long-term Population Projections at National Level", *Statistics in Focus-Population and Social Conditions*, EUROSTAT, 3/2006, 2006, p.4.

- Türkiye açısından ise, AB toplam nüfusundaki olumsuz gelişimin tersine nüfusun arttığı ve daha da artacağı görülmektedir. Nitekim 1960 yılında 27.1 milyon olan Türkiye nüfusu müthiş bir performans göstererek 20 yıl sonra 1980 yılında yaklaşık 16.5 milyonluk bir artışla 43.6 milyon civarında gerçekleşmiştir. Bu tarihten 2000 yılına kadar geçen 20 yıllık süreçte de, artan bir şekilde yaşanan yükselmelerle nüfus yaklaşık 24 milyon artarak 67.4 milyona ulaşmıştır. 2000 yılında, günümüz AB ülkelerinden Danimarka, İrlanda, Lüksemburg, Slovenya, Malta, Litvanya, Letonya, Güney Kıbrıs, Finlandiya ve Estonya'nın oluşturduğu 10 ülkenin toplam nüfusunun 24.6 milyon civarında olduğu göz önüne alınırsa, Türkiye nüfusunun 1980-2000 yılları arasında yaşadığı 24 milyonluk artışının ne kadar büyük bir rakam olduğu daha anlamlı hale gelecektir. 2005 yılı itibariyle ise, Türkiye nüfusu 71.6 milyon olarak gerçekleşmiştir. Türkiye nüfusuna ait geleceğe yönelik yapılan tahminler de, nüfus artışının devam edeceğini ve bu gelişim sonucunda 2010 yılında 76.5, 2025 yılında 89.7, 2050 yılında ise 96.4 milyonluk bir nüfus miktarına ulaşılacağı yönündedir.

Tablo 1: Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Yıllara Göre Nüfus Miktarlarının Gelişimi 1960-2050 (1000 Kişi)

	1960	1980	2000	2005	2010	2025	2050
AB (25 Ülke)	376423	426081	450378	459488	464054	470057	449831
AB (15 Ülke)	316.696	354537	375502	385383	390652	398780	384356
Belçika	9129	9855	10239	10445	10554	10898	10906
Danimarka	-	5122	5330	5411	5465	5557	5430
Almanya	72409	78179	82163	82500	82824	82108	74642
Yunanistan	8300	9588	10903	11075	11269	11394	10632
İspanya	31954	37784	40049	43038	44603	45556	42834
Fransa	45465	53731	58796	60561	61486	64392	65704
İrlanda	2832	3215	3777	4109	4323	4922	5478
İtalya	50026	56389	56929	58462	58631	57751	52709
Lüksemburg	314	364	433	455	477	544	643
Hollanda	11417	14091	15864	16305	16672	17429	17406
Avusturya	7030	7546	8002	8206	8256	8501	8216
Finlandiya	4413	4771	5171	5236	5294	5439	5217
Portekiz	8997	9714	10195	10529	10686	10730	10009
İsveç	7471	8303	8861	9011	9187	9769	10202
İngiltere	52373	56285	58785	60034	60924	63792	64330
Çek Cumh.	9638	10316	10278	10220	10122	9812	8894
Estonya	1209	1472	1372	1347	1314	1224	1126
G.Kıbrıs	588	608	690	749	784	897	975

Letonya	2104	2509	2381	2306	2240	2068	1873
Litvanya	2756	3404	3512	3425	3345	3134	2881
Macaristan	9961	10710	10221	10097	9982	9588	8915
Malta	329	364	380	402	423	468	508
Polonya	29480	35414	38653	38173	37830	36836	33665
Slovenya	1581	1893	1987	1997	2015	2014	1901
Slovakya	3970	4963	5398	5384	5347	5237	4738
Türkiye	27120	43689	67421	71607	76570	89727	96498

Kaynak: European Commission, **Population Statistics**, Luxembourg, 2006, p.39-141; EUROSTAT, (Çevrimiçi) http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C1/C11/caa10000, 24.06.2006.; Sedat Murat, "Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Nüfus Yapısı", **Tüm Yönleriyle Türkiye AB İlişkileri**, Editör: Mustafa Aykaç, Zeki Parlak, Elif Kitabevi, İstanbul, 2002, s.51.; (Çevrimiçi) www.die.gov.tr' den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Avrupa nüfusunda yaşanan olumsuz gidişatın temelinde çeşitli sosyal nedenler dolayısıyla nüfus artış hızının oldukça düşük seyretmesi yatmaktadır. Bununla birlikte Avrupa için bu olumsuz durum yeni bir gelişme olmayıp, çok eskilere dayanan bir olgudur. Nitekim 1750-1800 yılları arasında Avrupa'da nüfusun yıllık artış oranı % 0.4 iken, bu oran 1800-1850'li yıllar arasında % 0.6, 1850-1900 yılları arasında % 0.7, 1900-1950 yılları arasında % 0.6 ve 1950-2000 yılları arasında yine % 0.6 olarak gerçekleşmiştir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki özellikle 19. yüzyılda Avrupa'da yüksek nüfus artış oranları yaşanmış olmasına rağmen, bu dönemde kıtada yaşanan toplu göçler ve savaşlar nedeniyle nüfus artış hızı oldukça düşük kalmıştır. ¹⁰

Avrupa'da nüfus artış hızında bu olumsuz gelişmeye en önemli istisnayı ise, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönem olan ve 1970'lerde yaşanan ekonomik krizlere kadar geçen süreç oluşturmaktadır. Ancak her ne kadar savaşın bitmesinden sonra yaşanan " altın çağ" da hızlı bir

¹⁰ Pujol, a.g.e., p.20.

nüfus artışı yaşanmış olsa da, doğurganlık oranlarındaki önemli düşüşler neticesinde nüfusun artış hızı da gerilemiştir.¹¹

2000-2005 yıllarını kapsayan dönemde dünyada yıllık nüfus artış oranı % 1.21 olmakla beraber, bu oran Avrupa için % 0 olarak gerçekleşmiştir. Dünyada bu oranın 2045-2050 yılları arasında % 0.38'e düşeceği tahmin edilirken, Avrupa açısından ise % -0.37 gibi olumsuz bir oran söz konusu olacaktır. 2000-2005 yılları arasında dünyada en düşük nüfus artış hızına sahip 10 ülkenin tümü Avrupa kıtasında yer alırken, bunların dördü (Bulgaristan % -0.69, Letonya % -0.57, Estonya % -0.55, Litvanya % -0.40) AB üyesi ülkelerdir.¹² 2005 yılında 25 üyeli AB için nüfus artış hızı % 0.4 olup, bu oranın aynı şekilde devam etmesi durumunda, toplam AB nüfusunun ikiye katlanması ancak 157 yıl sonra gerçek olabilecektir. 2005 yılında Türkiye açısından bu oran % 1.2 olarak gerçekleşmiş olup, aynı oranın korunması durumunda 55 yıl sonra Türkiye, nüfusunu ikiye katlayabilecektir.¹³

2.2. Nüfusun Cinsiyet Yapısı

Doğumdan itibaren ilerleyen yaşlara kadar hemen hemen her yaş gurubunda erkeklerdeki ölüm oranları kadınlara göre daha yüksektir. Doğumlarda erkekler genellikle % 5-6 civarında fazla olmasına rağmen, 20-30 arası yaş gurubunda kadın-erkek sayısı dengeye gelmekte; bu yaştan itibaren kadın nüfusu fazlalaşmakta ve daha da ilerleyen yaşlarda bu eğilim güçlenmektedir.¹⁴

Tablo 2'de Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de 1995-2005 döneminde yıllar itibariyle her 100 erkeğe düşen kadın sayısı gösterilmiştir. Buna göre AB'ye üye 25 ülkenin tümünde kadın nüfusun erkek nüfusa oranla bir fazlalık teşkil ettiği ve her yıl, 100 erkeğe düşen kadın sayısının 100'den fazla olduğu görülmektedir. 25 ülkenin toplam nüfusu göz önüne alındığında AB 25 için bu oran 1995 yılından 2004 yılına kadar hep 105'in üstünde gerçekleşmiş, 2005 yılında ise erkek

¹¹ Murat, a.g.e., s.56.

¹² United Nations, a.g.e., p.18.

¹³ Giampaolo Lanzieri, "Population in Europe 2005: First Results", **Statistics in Focus-Population and Social Conditions**, EUROSTAT, 16/2006, p.1. ve (Çevrimiçi) www.die.gov.tr'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

¹⁴ Sedat Murat, **Bütünleşme Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Sosyal Yapısı**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2000, s.141.

nüfusta kadın nüfusa oranla yaşanan artış sonucu bu oran 105'in altına düşerek 104.8 olarak gerçekleşmiştir. AB 15 açısından da benzeri bir gelişimin yaşandığı görülmektedir. 15 ülkenin toplam nüfusunda incelenen yıllar itibariyle 100 erkeğe düşen kadın sayısı 105.2 ve 104.5 oranları arasında değişerek gerçekleştiği görülmektedir. Ancak, 15 üyeli AB'de, AB 25'e göre oranın küçük bir farklılıkla hep daha düşük düzeylerde seyretmesi, Birliğe 2004 yılında katılan yeni üye 10 ülkede kadın nüfusun erkek nüfusa oranının 15 ülkeye göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Avrupa Birliği ve Türkiye'de 100 Erkeğe Düşen Kadın Sayısı (1995-2005)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
AB (25 Ülke)	105.5	105.5	105.5	105.4	105.4	105.4	105.4	105.3	105.2	105.1	104.8
AB (15 Ülke)	105.2	105.2	105.2	105.1	105.1	105.1	105.0	104.9	104.8	104.6	104.5
Belçika	104.5	104.5	104.6	104.6	104.5	104.5	104.5	104.5	104.4	104.4	104.3
Danimarka	102.7	102.6	102.5	102.4	102.4	102.3	102.3	102.3	102.2	102.1	102.1
Almanya	105.7	105.4	105.3	105.2	105.1	104.9	104.8	104.7	104.6	104.5	104.4
Yunanistan	102.1	102.0	101.9	101.9	101.9	101.9	102.0	102.0	102.0	102.0	102.0
İspanya	104.2	104.2	104.2	104.2	104.3	104.3	104.1	104.0	103.7	103.6	103.3
Fransa	105.7	105.8	105.8	105.9	105.9	105.9	105.9	105.9	105.8	105.8	105.8
İrlanda	101.3	101.4	101.4	101.4	101.3	101.3	101.1	101.2	101.2	101.1	100.7
İtalya	106.2	106.3	106.3	106.4	106.5	106.5	106.6	106.6	106.4	106.2	105.9
Lüksembourg	103.7	103.8	103.7	103.5	103.2	103.0	103.0	102.9	102.8	102.5	102.5
Hollanda	102.2	102.2	102.3	102.2	102.2	102.2	102.1	102.0	102.0	102.1	102.2
Avusturya	107.3	107.3	107.2	107.1	107.0	106.9	106.7	106.4	106.2	106.1	105.9
Finlandiya	105.5	105.4	105.2	105.1	105.1	105.0	104.8	104.7	104.6	104.5	104.4
Portekiz	107.5	107.5	107.5	107.4	107.4	107.3	107.2	107.0	106.9	106.8	106.7
İsveç	102.4	102.4	102.4	102.4	102.4	102.3	102.2	102.1	102.0	101.9	101.8
İngiltere	105.8	105.7	105.6	105.5	105.4	105.3	105.1	104.9	104.7	104.5	104.2
Çek Cumhuriyeti	105.8	105.7	105.7	105.6	105.6	105.5	105.5	105.4	105.4	105.3	105.2
Estonya	115.7	116.1	116.5	116.7	116.8	116.9	116.8	116.9	117.0	117.1	117.2
Kıbrıs(Güney Kıbrıs)	101.7	102.1	102.4	102.8	103.0	103.3	103.5	103.8	104.0	103.3	102.9
Letonya	116.6	116.9	117.0	117.0	117.0	117.1	117.1	117.2	117.3	117.1	117.0

Litvanya	112.1	112.5	112.8	113.1	113.3	113.6	113.8	114.0	114.1	114.2	114.3
Macaristan	109.2	109.4	109.5	109.7	109.9	110.1	110.3	110.4	110.5	110.6	110.7
Malta	102.1	101.9	101.8	101.7	101.7	101.6	102.1	102.0	101.8	101.9	101.8
Polonya	105.5	105.5	105.6	105.6	105.7	105.8	106.4	106.4	106.5	106.6	106.7
Slovenya	106.3	105.6	105.1	105.0	105.4	104.8	104.6	104.5	104.5	104.4	104.5
Slovakya	105.3	105.4	105.4	105.5	105.6	105.7	105.9	105.9	106.0	106.0	106.0
Türkiye	98.9	98.8	98.8	98.6	98.6	98.5	98.4	98.4	98.1	98.2	98.2

Kaynak:EUROSTAT,(Çevrimiçi)http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C1/C11/caa21776,24.06.2006; Giampaolo Lanzieri, "Population in Europe 2005: First Results", **Statistics in Focus- Population and Social Conditions**, EUROSTAT, 16/2006, p.9.; (Çevrimiçi)<http://www.census.gov/cgi-bin/ipc/idbsprd,15.02.2005;> Sylvain Jouhette, Fabrice Romans, "EU Labour Force Survey Principal Results 2005", **Statistics in Focus- Population and Social Conditions**, EUROSTAT, 13/2006, p.3.'ten yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tablo 2'deki veriler ülkeler açısından incelendiğinde, Avrupa Birliği üyesi ülkeler içinde erkek nüfusa göre kadın nüfusun en fazla olduğu ülkelerin Estonya ve Letonya olduğu görülmektedir. Nitekim Estonya ve Letonya'da 100 erkeğe düşen kadın sayısı 2005 yılında sırasıyla 117.2 ve 117.0 olarak gerçekleşmiş ve bu iki ülke Litvanya ve Macaristan ile beraber birlik içerisinde bu oranın 110 üzerinde gerçekleştiği ülkeler olarak ön plana çıkmışlardır. Diğer tüm üye ülkelerde bu oran, 110'un altında gerçekleşmiştir. 25 ülkenin tümü içerisinde 100 erkeğe düşen kadın sayısının en az olduğu ülke ise, 2005 yılı itibariyle 100.7 oranıyla İrlanda olarak dikkat çekmektedir. Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda, İsveç ve Malta'da, Birlik içerisinde bu oranın diğer ülkelere göre daha düşük gerçekleştiği ülkeler olarak ön plana çıkmaktadır.

Tablo, Türkiye açısından incelendiği takdirde ise, AB üyesi 25 ülkenin tümüne ters bir görüntüyle karşılaşılmaktadır. Bu durumun sebebi ise, Türkiye'de incelenen yıllar itibariyle 100 erkeğe düşen kadın sayısının, hep 100'ün altında gerçekleşmesi, yani toplam nüfus içinde erkek sayısının kadın sayısına göre daha fazla olmasıdır. Bu durum

Türkiye'nin söz konusu ülkeler içinde tek istisna olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim 1995 ve 2005 yılları arasında Türkiye'de 100 erkeğe düşen kadın sayısı, 98.9 ile 98.2 arasında değişmiş olup, erkek sayısı kadın sayısına göre hep daha fazla gerçekleşmiştir.

2.3. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelenirken yapılan en temel tasnif; nüfusun 0-14, 15-64 ve 65 yaş üstü olarak gruplara ayrılmasıdır. Bu ayırımında 0-14 yaş grubu çocuk nüfusu, 15-64 yaş grubu çalışma çağındaki nüfusu, 65 yaş üzeri grup ise yaşlı nüfusu oluşturmaktadır.

Tablo 3'te 2005 yılı itibariyle AB üyesi 25 ülke ve Türkiye nüfusu içinde yukarıda belirtilen yaş gruplarının sayısal miktarı ve nüfus içindeki oranları verilmiştir.

Tablo 3: AB Ülkeleri ve Türkiye Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı 2005

2005	Toplam Nüfus	Yaş Grubu (1000)			Nüfusa Oranı(%)		
		0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
AB 25	459488	74355	308531	76603	16,2	67,1	16,7
AB 15	385383	62315	256691	66377	16,2	66,6	17,2
Belçika	10446	1795	6855	1795	17,2	65,6	17,2
Çek Cumh.	10221	1527	7259	1435	14,9	71,0	14,0
Danimarka	5411	1018	3927	813	18,8	72,6	15,0
Almanya	82501	11925	55209	15368	14,5	66,9	18,6
Estonya	1347	208	917	222	15,4	68,1	16,5
Yunanistan	11076	1595	7478	2003	14,4	67,5	18,1
İspanya	43038	6240	29569	7228	14,5	68,7	16,8
Fransa	60561	11176	39438	9948	18,5	65,1	16,4
İrlanda	4109	851	2800	458	20,7	68,1	11,1
İtalya	58462	8307	38813	11342	14,2	66,4	19,4
Güney Kıbrıs	749	144	516	89	19,2	68,9	11,9

Letonya	2306	342	1584	381	14,8	68,7	16,5
Litvanya	3425	585	2323	517	17,1	67,8	15,1
Lüksemburg	455	85	305	65	18,7	67,0	14,3
Macaristan	10098	1580	6940	1578	15,6	68,7	15,6
Malta	403	71	278	53	17,6	69,0	13,2
Hollanda	16305	3008	11008	2289	18,4	67,5	14,0
Avusturya	8207	1323	5572	1312	16,1	67,9	16,0
Polonya	38174	6377	26779	5018	16,7	70,1	13,1
Portekiz	10529	1647	7091	1791	15,6	67,3	17,0
Slovenya	1998	287	1405	307	14,4	70,3	15,4
Slovakya	5385	919	3840	626	17,1	71,3	11,6
Finlandiya	5237	915	3491	831	17,5	66,7	15,9
İsveç	9011	1584	5874	1554	17,6	65,2	17,2
İngiltere	60035	10845	39608	9582	18,1	66,0	16,0
Türkiye	71608	20503	46938	4167	28,6	65,6	5,8

Kaynak: European Commission, **Population Statistics 2006**, Luxembourg, 2006, p.56-57'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tablo incelendiğinde; AB 25 toplam nüfusu içinde, 0-14 yaş grubu ve 65+ yaş grubunun nüfustaki paylarının çok yakın olduğu görülmektedir. Nitekim 2005 yılı itibariyle AB'de 0-14 yaş grubuna dahil 74.3 milyon çocuk bulunurken, 65+ yaş grubuna dahil yaşlı sayısı ise 76.6 milyon olarak gerçekleşmiştir ki, bu rakamlar sırasıyla nüfusun % 16.2'si ve % 16.7'sine karşılık gelmektedir. Özellikle 1970'lerden sonra çocuk doğum oranlarındaki azalma ile beraber nüfus artış hızının düşmesi, yaşam sürelerinin artması ve ölüm oranlarının azalmasıyla, AB'de yaşlı insanların sayısı çocukların sayısını geçmiştir. AB 25 nüfusu içinde en büyük grup, çalışma çağındaki kişilerin oluşturduğu 15-64 yaş grubu olup, bu grubun oranı %67.1 olarak gerçekleşmiştir. Bu gruba dahil olan insanların bir kısmının yaşlılık arifesinde bulunması ve yakın gelecekte yaşlı nüfus kategorisine girecekleri, diğer kısmının ise 2030 ve 2050'li yıllara doğru yaşlanacağı göz önüne alındığında, AB nüfusu açısından doğum oranlarında olumlu yönde gelişmeler sağlanamadığı takdirde (uluslar arası kuruluşların projeksiyonlarında doğum oranlarının gelecekte daha da düşeceği tahmin edilmektedir), demografik yönden AB'yi karanlık bir geleceğin beklediği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3, AB üyesi ülkeler açısından ele alındığı takdirde, 25 ülke içinde en genç nüfusa İrlanda'nın sahip olduğu görülmektedir. İrlanda nüfusunda, 0-14 yaş grubunun toplam nüfustaki payı % 20.7'dir ki, bu oran AB 25 içinde en yüksek payı temsil etmektedir. Aynı zamanda İrlanda, yaşlı nüfus açısından da AB içinde 65 yaş üzeri grubun toplam nüfusa oranının % 11.1 ile en düşük olduğu ülke olarak göze çarpmaktadır. AB 25 içinde nüfusun yaş kompozisyonu bakımından en olumsuz durum ise İtalya'nın nüfusu için söz konusudur. Nitekim İtalyan nüfusunda 65 yaş üzeri yaşlıların oranı 2005 yılında % 19.4'e ulaşmıştır. Bu oran AB üyesi ülkeler içindeki en yüksek orandır. 0-14 yaş grubunun İtalyan nüfusundaki oranı da % 14.2 ile AB içinde en düşük oranı temsil etmektedir.

Türkiye, nüfusun genel kompozisyonu ve yaş grupları açısından AB ülkelerine göre daha olumlu bir tablo çizmektedir. 2005 yılı itibariyle Türkiye nüfusu içinde 0-14 yaş grubunun oranı % 28.6, 65 yaş üzeri nüfusun oranı ise % 0.5 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu oranlar Türkiye nüfusunun, AB ülkeleri nüfuslarına oranla çok daha genç bir niteliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

2.3.1. AB ve Türkiye'de Yaş Gruplarının Gelişimi

Tarihi süreç incelendiğinde, Avrupa Birliği üyesi ülkeler açısından, yaşlı nüfusun lehine olacak şekilde olumsuz bir nüfus gelişimi yaşandığı görülmektedir. Bu doğrultuda, 0-14 ve 15-64 yaş gruplarının toplam nüfus içindeki payı sürekli azalmakta, buna karşılık 65+ yaş grubundaki yaşlıların sayısı ise önemli oranlarda artış göstermektedir.

AB üyesi 25 ülkede 0-14 yaş grubunun toplam nüfustaki payı sürekli azalan bir seyir izlemektedir. 1995 yılında % 18.3 olan oran, 2000 yılında % 17.2, 2005 yılında ise % 16.2 olarak gerçekleşmiştir. Nüfus projeksiyonlarında bu oranın 2030 yılı itibariyle % 14'e, 2050 yılında ise % 13.4'e düşeceği tahmin edilmektedir. Özellikle 1960'lı yıllardan sonra yaşanmaya başlayan olumsuz demografik gelişmeler (0-14 yaş grubunun payının sürekli olarak azalması, düşük nüfus artış hızları, gelecekte bu hızın daha da düşecek olmasının tahmin edilmesi), AB

ülkelerinin büyük bir bölümünde 15 yaş altındaki nüfus grubunun toplam nüfus içindeki payının giderek daha da azalacağını sinyallerini vermektedir.

Türkiye açısından ise, 1995 yılı itibariyle toplam nüfus içinde 0-14 yaş grubunun payının % 32.6 gibi çok yüksek bir oranda gerçekleştiği, ancak zamanla bu oranın düşme eğilimine girdiği ve 2000 yılında % 29.6, 2005 yılında ise % 28.6 olarak gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Buna göre bu on yıllık süreçte, 0-14 yaş grubunun nüfustaki oranı 4 puanlık bir azalma yaşamıştır. Aynı dönemde bu orandaki düşüşün AB 25'de % 2.1, AB 15'de ise % 1.4 olduğu göz önüne alındığı takdirde, Türkiye nüfusunda yaşanan düşüşün büyüklüğü ortaya çıkmaktadır. Ancak yaşanan düşüşün büyüklüğüne rağmen Türkiye nüfusunda çocukların oranının AB ile kıyaslandığında çok daha yüksek oranlarda olması göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. 2005 yılında % 28.6 olarak gerçekleşen bu oranın, 2030 yılında % 21.1'e, 2050 yılında ise % 17.6'ya düşeceği tahmin edilmektedir.

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRMALI DEMOGRAFİK YAPISI

Tablo 4: AB Ülkeleri ve Türkiye'de Toplam Nüfusta 0-14 Yaş Grubunun Oranı (%)

	1995			2000			2005			2030			2050		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
AB 25	18.3	66.9	14.8	17.2	67.1	15.7	16.2	67.1	16.7	14.0	61.2	24.6	13.4	56.6	29.9
AB 15	17.6	67.0	15.5	16.9	66.9	16.3	16.2	66.6	17.2	14.0	60.8	25.0	13.4	56.4	30.0
Belçika	18.0	66.8	15.7	17.6	66.3	16.8	17.2	65.6	17.2	15.4	59.8	24.7	14.6	57.6	27.7
Danimarka	17.3	67.4	15.3	18.4	66.8	14.8	18.8	71.0	14.0	16.3	61.0	22.6	15.6	60.2	24.1
Almanya	16.3	68.3	15.4	15.7	68.1	16.3	14.5	72.6	15.0	12.6	59.8	27.4	11.9	56.5	31.5
Yunanistan	17.6	67.5	15.0	15.5	68.0	16.5	14.4	66.9	18.6	12.6	62.8	24.5	12.3	55.2	32.4
İspanya	16.9	67.9	15.2	14.9	68.4	16.8	14.5	68.1	16.5	11.7	63.5	24.7	11.4	52.8	35.6
Fransa	19.6	65.3	15.1	18.9	65.1	16.0	18.5	67.5	18.1	16.3	59.4	24.2	15.7	56.9	27.2
İrlanda	24.5	64.0	11.5	21.9	66.8	11.2	20.7	68.7	16.8	16.8	64.8	18.3	16.0	57.7	26.1
İtalya	14.8	68.7	16.5	14.3	67.5	18.1	14.2	65.1	16.4	11.5	60.8	27.5	11.2	53.5	35.2
Lüksemburg	18.3	67.7	14.0	18.9	66.8	14.3	18.7	68.1	11.1	17.2	62.7	19.7	16.6	61.2	22.0
Hollanda	18.4	68.4	13.2	18.6	67.9	13.6	18.4	66.4	19.4	16.1	61.2	22.4	15.8	60.7	23.0
Avusturya	17.8	67.1	15.1	17.1	67.4	15.4	16.1	68.9	11.9	13.4	61.4	25.0	12.2	57.2	30.4
Finlandiya	19.1	66.8	14.1	18.2	67.0	14.8	17.5	68.7	16.5	15.7	58.0	26.1	15.2	57.7	26.9
Portekiz	17.9	67.3	14.7	16.2	67.7	16.0	15.6	67.8	15.1	13.4	62.2	24.3	13.0	54.9	31.9
İsveç	18.9	63.6	17.4	18.5	64.2	17.3	17.6	67.0	14.3	16.9	59.9	23.0	16.3	59.4	24.2
İngiltere	19.5	64.7	15.9	19.1	65.1	15.8	18.1	68.7	15.6	15.7	61.3	22.9	14.6	58.7	26.6
Çek Cumh.	18.9	68.0	13.2	16.6	69.6	13.8	14.9	69.0	13.2	12.9	63.5	23.5	12.5	56.4	30.9
Estonya	20.9	65.8	213.3	18.3	66.8	14.9	15.4	67.5	14.0	15.1	63.6	21.2	14.7	59.5	25.6
Güney Kıbrıs	25.0	63.9	11.1	22.8	66.0	11.2	19.2	67.9	16.0	15.3	63.8	20.9	13.3	60.5	26.1

KADİR YILDIRIM

Letonya	20.9	65.6	13.5	18.0	67.2	14.8	14.8	70.1	13.1	15.0	63.6	21.2	14.7	59.1	26.0
Litvanya	21.9	65.9	12.1	20.2	66.1	13.7	17.1	67.3	17.0	14.7	63.9	21.3	13.6	59.5	26.7
Macaristan	18.3	67.6	14.1	16.9	68.0	14.9	15.6	70.3	15.4	14.1	63.5	22.3	13.7	58.1	28.0
Malta	22.0	67.1	11.0	20.4	67.5	12.1	17.6	71.3	11.6	15.4	62.2	22.3	14.5	60.8	24.6
Polonya	23.1	65.9	11.0	19.6	68.4	12.0	16.7	66.7	15.9	14.1	63.2	22.5	13.0	57.6	29.3
Slovenya	18.5	69.4	12.1	16.1	70.0	13.9	14.4	65.2	17.2	12.8	62.0	25.0	12.8	56.0	31.1
Slovakya	22.9	66.3	10.8	19.8	68.7	11.3	17.1	66.0	16.0	13.5	65.6	20.7	12.8	57.8	29.2
Türkiye	32.6	62.4	5.0	29.6	65.3	5.1	28.6	65.6	5.8	21.1	68.4	10.4	17.6	64.7	17.5

Kaynak: Giampaolo Lanzieri, "Long-term Population Projections at National Level", *Statistics in Focus-Population and Social Conditions*, EUROSTAT, 3/2006, p.4-5; EUROSTAT,(Çevrimiçi)http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_populati on/C/C1/C11/caa15632,24.06.2006; European Commission, *Population Statistics 2006*, Luxembourg, 2006, p.56-57; (Çevrimiçi)http://www.census.gov/cgi-bin/ipc/idbsprd,15.02.2004; www.die.gov.tr, 27.12.2006'dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

Demografik niteliği yanında iktisadi niteliğinin de ülkeler için önemli bir kaynak olduğu 15-64 yaş arası grubun Avrupa Birliği ülkelerinde gelişimi incelendiğinde, tıpkı 0-14 yaş grubu gibi bu yaş grubunun da zaman içinde nüfus içindeki oranının yaşlı nüfus grubu lehine olacak şekilde düştüğü ve azaldığı görülmektedir.¹⁵ AB 25 açısından 1995-2005 arasındaki on yıllık süreçte 15-64 yaş grubunun toplam nüfustaki oranı % 66.9'dan % 67.1'e çıkmıştır. Bu oran artmasının sebebi, Birliğe sonradan üye olan 10 ülkede bu grubun nüfus içindeki payının incelenen dönemde artmış olmasıdır. Ancak bu oranların AB 25 için 2030'da % 61.2, 2050'de % 56.6'ya kadar düşeceği tahmin edilmektedir. Bunun sebebi ise, günümüzde bu grupta olup da gelecekte 65 yaş üzeri gruba dahil olacak kişilerin yerine, 0-14 yaş grubundan yeterli sayıda insanın ikame edilemeyecek olmasıdır.

Türkiye nüfusu açısından 15-64 yaş grubunun oranı incelendiğinde ise; bu oranın 1995 yılından 2005 yılına kadar geçen süreçte AB 25 ortalamasının hep altında kaldığı görülmektedir. Ancak 2030'lu yıllara doğru AB ülkeleri için düşecek olan bu oranın, Türkiye için yükselişe sonuçlanacağı ve % 68.4'e kadar çıkacağı öngörülmektedir. Bu tarihten sonra 2050'li yıllara doğru ise, Türkiye nüfusunda 15-64 yaş grubunun azalacağı ve 2050 yılında % 64.7'ye düşeceği tahmin edilmektedir.

Avrupa Birliği'nde doğum oranlarının azalması ve yaşam sürelerinin artması, nüfusun giderek daha yaşlı bir hale gelmesi sonucunu doğuran en önemli iki faktör olmuştur. Avrupa için tarihi süreçte bu durum yeni bir olgu olmamakla birlikte, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan altın çağda yüksek doğum oranlarıyla nüfus artış hızının artması ve bu dönemde doğan çocukların 2000'li yıllarla birlikte yaşlanmasıyla açık bir biçimde ortaya çıkmış ve Avrupa demografik yapısını tehdit eder hale gelmiştir. Yakın gelecekte bu

---

¹⁵ Sylvain Jouhette, Fabrice Romans, "EU Labour Force Survey Principal Results 2005", *Statistics in Focus- Population and Social Conditions*, EUROSTAT, 13/2006, p.3.; Giuseppe Carone, Declan Costello, Nuria Diez Guardia vd., "The Impact of Ageing Populations in the EU 25 Member States", *European Economy-Economic Papers*, European Commission, No:236, 2005, p.21'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

kişilerin emek piyasasından çekilecek olmaları, bu olumsuz trendin ekonomik hayata da daha ağır biçimde yansısıyla sonuçlanacaktır.¹⁶

Bu doğrultuda tablo incelendiğinde, 1995 yılı itibariyle 25 üyeli AB'nin toplam nüfusu içinde 65 üzeri yaş grubunun payı % 14.8 iken, bu oranın 2000 yılında % 15.7'ye çıktığı, 2005 yılında ise % 16.7 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Nüfus projeksiyonlarında bu olumsuz durumun gelecekte daha da güçlenerek süreceği belirtilmektedir. Bu doğrultuda AB 25 için toplam nüfusta 65+ yaş grubunun oranının 2030'da % 24.6, 2050'de ise % 29.9 olacağı belirtilmektedir ki, bu durum 2030 yılında AB'de yaşayan her 4 kişiden birinin 65 yaş üzerinde, 2050 yılında ise yaklaşık her 3 kişiden birinin yaşlı statüsünde olması sonucunu doğuracaktır.

Nüfusun yaşlanması açısından ise, Türkiye AB'ye göre çok daha olumlu bir tablo çizmektedir. Buna göre 1995'te Türkiye'de toplam nüfus içinde yaşlı nüfusun payı yalnızca % 5.0 olarak gerçekleşmiş ve bu oran AB ülkelerine göre çok düşük bir artış hızının yaşanması sonucunda 2000 yılında % 5.1, 2005 yılında ise % 5.8 olarak oluşmuştur. Geleceğe yönelik DİE tahminlerinde bu oranın 2030 yılında % 10.4 ve 2050 yılında % 17.5 oranına yükseleceği belirtilmektedir ki, bu oran her ne kadar aynı tarihlerde AB'ye göre çok daha düşük kalsa da, 2005'den 2050 yılına kadar geçen süreçte yaşlı nüfusun payının 3 kattan daha fazla artacak olması üzerinde önemle durulması gereken bir konuyu teşkil etmektedir.

2.3.2. Bağımlılık Oranları

Bir ülke nüfusunda yeni doğan bebekten en yaşlı konumda bulunan kişiye kadar herkes tüketici özelliğine sahiptir, ancak 15-64 yaşları arasındaki çalışma çağındaki nüfusta bulunan bireyler aynı zamanda üretici niteliklere de sahiptir. Üretim tüketim dengesinin sağlanması açısından, üretime katılanların kendileriyle beraber üretime katılmayanlara da yetecek kadar üretim faaliyetinde bulunması gerekmektedir ki, bu durum bağımlılık oranı ile ifade edilmektedir. Üretime katılan her 100 kişinin kendileriyle birlikte kaç kişiye yetecek

¹⁶ Constantinos Fotakis, "Demographic Ageing, Employment Growth and Pensions Sustainability in the EU: The Option of Migration", **Population Division**, UN/POP/PRA/2000/21, United Nations, New York, 2000, p.2.

kadar üretimde bulunması gerektiğini ifade eden bağımlılık oranı, çalışma çağı dışında bulunan nüfusun (0-14 ve 65+ yaş grupları), çalışma çağındaki nüfusa oranlanmasıyla hesaplanmaktadır.¹⁷

Çalışma çağı dışındaki nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranı şeklinde elde edilen bağımlılık oranı, toplam bağımlılık oranını yansıtmakta olup, bunun dışında nüfus yapısının daha iyi incelenebilmesi amacıyla 0-14 yaş grubunun, çalışma çağındaki nüfusa oranlanmasıyla hesaplanabilecek çocuklar için bağımlılık oranı ve 65+ yaş grubunun çalışma çağındaki nüfusa oranlanması ile elde edilebilecek yaşlı bağımlılık oranı da, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımının sosyal ve ekonomik yönleri açısından önemli bir değerlendirmedir.

Tablo 5'te Avrupa Birliği üyesi 25 ülke ve Türkiye açısından 1995 yılından 2050 yılına kadar olan dönemler dahilinde toplam, çocuk ve yaşlı bağımlılık oranları incelenmiştir. Buna göre, AB 25 için 1995'te toplam bağımlılık oranı % 49.5 iken, aynı yıl için çocuk bağımlılık oranı % 27.4, yaşlı bağımlılık oranı ise % 22.1 oranında gerçekleşmiştir. 2005 yılında ise, AB 25 nüfusunda toplam bağımlılık oranı % 48.9 olarak gerçekleşirken, çocuk bağımlılık oranı % 24.1'e düşmüş, yaşlı bağımlılık oranı ise yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının artmasıyla % 24.8'e çıkmıştır. Bu durum günümüzde AB 25'te yaklaşık olarak her 4 çalışanın bir yaşlıya bakmakla yükümlü olduğunu ortaya koymaktadır. Nüfus projeksiyonlarında toplam bağımlılık oranının 2050 yılında AB üyesi 25 ülke için % 76.5'e yükseleceği ve bu durumun en önemli nedeninin ise nüfusun yaşlanması olacağı belirtilmektedir. Nitekim 2050 yılında çocuk bağımlılık oranının AB 25 için 2005'e göre düşerek % 23.7 oranında, yaşlı bağımlılık oranının ise çok yüksek bir artışla % 52.8 oranına çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu öngörülerin gerçekleşmesi, 2050 yılında yaklaşık olarak her iki çalışanın bir yaşlıya bakacak kadar üretim yapıp, prim ve vergi ödemesi anlamına gelecektir ki, bu da sosyal güvenlik sistemlerinin önemli bir yük altına gireceğinin açık bir göstergesidir. Aynı gelişim AB 15 için de yaşanmış olup, 2005 yılında %

¹⁷ Murat, "Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Nüfus Yapısı", a.g.e., s.78.

50.2 olan toplam bağımlılık oranının, % 24.3'lük kısmı çocuk bağımlılık oranı, % 25.9'luk kısmı ise yaşlı bağımlılık oranı olarak gerçekleşmiştir.

Bağımlılık oranları AB ülkeleri açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmaktadır:

- 2005 yılı itibariyle toplam bağımlılık oranının en yüksek olduğu ülke % 53.6 oranıyla Fransa, çocuk bağımlılık oranının en yüksek olduğu ülke % 30.4 oranıyla Birliğin en genç ülkesi olan İrlanda ve yaşlı bağımlılık oranının en yüksek olduğu ülke ise % 29.2'lik oranıyla Birlik'te medyan yaşın en yüksek olduğu ülke olan İtalya olarak ön plana çıkmıştır.

-2005 yılında toplam bağımlılık oranının en düşük olduğu ülke; çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfusta en fazla paya sahip olduğu % 40.2 oranıyla Slovakya, çocuk bağımlılık oranının en düşük olduğu ülke % 20.4 oranıyla Slovenya ve yaşlı bağımlılık oranının en düşük olduğu ülkeler ise % 16.3 oranıyla Slovenya ve % 16.4 ile İrlanda'dır.

- 2050 yılında toplam bağımlılık oranının AB 25 içinde en fazla olacağı ülke olarak % 89.0 oranıyla Estonya göze çarpmakta olup, bu oran çalışma çağındaki nüfusun neredeyse çalışma çağı dışındaki nüfusla eşitlenmiş olduğunu ifade etmektedir. Estonya için 2050 yılında yaşlı bağımlılık oranının % 67.4 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir ki, bu oran yaklaşık olarak her 4 çalışanın 3 yaşlıya bakmakla yükümlü olacağı anlamına gelmektedir.

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRMALI DEMOGRAFİK YAPISI

Tablo 5: AB ülkeleri ve Türkiye'de Bağımlılık Oranları 1995-2050

	1995			2005			2050		
	TBO	ÇBO	YBO	TBO	ÇBO	YBO	TBO	ÇBO	YBO
AB 25	49,5	27,4	22,1	48,9	24,1	24,8	76,5	23,7	52,8
AB 15	49,4	26,3	23,1	50,2	24,3	25,9	77,0	23,8	53,2
Belçika	50,4	26,9	23,5	52,4	26,2	26,2	73,4	25,3	48,1
Çek Cumh.	48,4	25,7	22,7	40,8	21,0	19,8	65,9	25,9	40,0
Danimarka	46,4	23,9	22,5	46,6	25,9	20,7	76,8	21,1	55,8
Almanya	48,3	26,1	22,2	49,4	21,6	27,8	81,0	22,3	58,7
Estonya	47,3	24,9	22,4	46,9	22,7	24,2	89,0	21,6	67,4
Yunanistan	53,1	30,0	23,1	48,1	21,3	26,8	75,4	27,6	47,8
İspanya	56,3	38,3	18,0	45,5	21,1	24,4	73,0	27,7	45,2
Fransa	45,6	21,5	24,0	53,6	28,3	25,2	86,7	20,9	65,8
İrlanda	47,7	27,0	20,7	46,8	30,4	16,4	63,1	27,1	35,9
İtalya	46,2	26,9	19,3	50,6	21,4	29,2	65,4	26,0	39,4
Güney Kıbrıs	49,0	26,5	22,5	45,2	27,9	17,2	74,5	21,3	53,1
Letonya	49,7	28,6	21,1	45,6	21,6	24,1	73,0	26,3	46,6
Litvanya	48,4	26,6	21,8	47,4	25,2	22,3	81,8	23,7	58,1
Lüksemburg	57,1	29,7	27,4	49,2	27,9	21,3	68,2	27,4	40,7
Macaristan	54,7	30,1	24,6	45,5	22,8	22,7	70,2	24,9	45,3
Malta	47,2	27,8	19,4	44,6	25,5	19,1	77,0	22,2	54,8
Hollanda	52,0	31,8	20,2	48,1	27,3	20,8	67,7	24,7	43,0

KADİR YILDIRIM

Avusturya	56,5	39,1	17,4	47,3	23,7	23,5	65,1	22,0	43,1
Polonya	52,4	31,9	20,6	42,6	23,8	18,7	68,9	24,9	44,0
Portekiz	51,6	33,2	18,4	48,5	23,2	25,3	67,7	22,9	44,9
Slovenya	47,9	27,1	20,9	42,3	20,4	21,9	71,8	23,6	48,2
Slovakya	49,2	32,8	16,4	40,2	23,9	16,3	64,3	23,8	40,5
Finlandiya	51,7	35,1	16,7	50,0	26,2	23,8	73,4	22,6	50,9
İsveç	44,1	26,7	17,4	53,4	27,0	26,5	78,4	22,9	55,5
İngiltere	50,8	34,5	16,3	51,6	27,4	24,2	72,7	22,1	50,5
Türkiye	60,3	52,2	8,0	52,6	43,7	8,9	54,3	27,2	27,0

Kaynak: European Commission, **Population Statistics 2006**, Luxembourg, 2006, p.56-57.; Giampaolo Lanzieri, "Long-term Population Projections at National Level", **Statistics in Focus - Population and Social Conditions**, EUROSTAT, 3/2006, p.4; EUROSTAT,(Çevrimiçi)http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C1/C11/caa15632,24.06.2006; DİE, (Çevrimiçi) <http://www.die.gov.tr>, 27.12.2006'dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

Türkiye açısından bağımlılık oranlarının gelişimi incelendiğinde, 2005 yılında toplam bağımlılık oranının % 52.6 olarak gerçekleştiği ve bunun büyük bir kısmının ise çocuk bağımlılık oranının fazla olmasından kaynaklandığı sonucuna varılmaktadır. Nitekim 2005 yılı itibariyle çocuk bağımlılık oranı % 43.7 iken, yaşlı bağımlılık oranı ise sadece % 8.9 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye nüfusunun ne kadar genç bir yapıda olduğunu ortaya koyan bu oranlar, çocuk bağımlılık oranında AB 25 ortalamasının yaklaşık iki katı kadar gerçekleşirken, yaşlı bağımlılık oranı açısından ise AB'deki oranın 3'te 1'i civarında gerçekleşmiştir. Nüfus projeksiyonlarında, 2050 yılı itibariyle Türkiye'de toplam bağımlılık oranının 54.3'e çıkacağı ve 2005 yılına göre çok farklılaşmayacağı tahmin edilmektedir. Ancak 2050 yılı itibariyle toplam bağımlılık oranının kompozisyonu yaşlı bağımlılık oranı lehine olacak şekilde önemli oranda değişecektir. Bu doğrultuda 2050 yılında yaşlı bağımlılık oranının yaklaşık üç kat artarak 27.0'a çıkması beklenirken, çocuk bağımlılık oranının ise 27.2'ye düşeceği tahmin edilmektedir.

2.4. Doğum Oranları ve Doğurganlık Gelişimi

Avrupa Birliği üyesi 25 ülkede, 1960-2004 yılları arasındaki 44 yıllık dönemde canlı doğan bebeklerin sayısı 261 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın 214 milyonu 15 üye ülkede, kalan 47 milyonu ise AB'ye 2004 yılında üye olan 10 ülkede gerçekleşmiştir. İncelenen dönem içerisinde AB 15 için bir yıl içinde en fazla bebeğin doğduğu yıl, nüfusa 6.2 milyon yeni bebeğin katıldığı 1964 yılı olmuştur. 10 ülke için doğum sayısının en fazla olduğu yıl ise, 1.3 milyon bebeğin doğduğu 1976 yılı olmuştur. Bu zirve yıllarıyla karşılaştırıldığında, AB üyesi 15 ülkede 2002 yılında bu rakam % 36 oranında düşerek 4 milyona gerilemiştir. AB 10 içinse oranın düşüşü daha fazla olmuş ve 2003 yılında doğum sayısı 1976 yılına göre % 47 oranında azalarak 0.7 milyona düşmüştür. Bu tarihlerden sonra günümüze kadarki süreçte hem 15, hem de 10 ülke için doğum sayısı bakımından hafif bir yükselme görülmüştür.¹⁸

---

¹⁸ European Commission, a.g.e., p.71.

Özellikle geçtiğimiz iki asır, aile yapısı ve kadın başına düşen çocuk sayısı açısından dünyada çok dramatik değişikliklerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Kadınların ekonomide daha etkili hale gelmeleri ve işgücüne katılmalarıyla, çocuk doğurma oranları düşmüş ve geçmişe göre ailelerdeki kişi sayısı da daha az çocuk düşüncesi nedeniyle azalmıştır. Dünyada 1950'li yıllarda 5.02 olan kadın başına çocuk doğurma sayısı, 1975 yılında 4.49'a gerilerken, bu tarihten sonra hızlı bir düşüşle 2005 yılı itibariyle 2.65'e gerilemiştir.¹⁹

Bu olumsuz gidişat Avrupa Birliği açısından daha belirgin bir yapı arz etmektedir. Nitekim Avrupa Birliği'nde nüfusun yaşlanmasının ana sebeplerinden biri olan doğum oranlarındaki azalma, AB 25 için nüfusun gelişimini ve yapısını koruyabilmesi için gerekli olan kadın başına 2.1'lik oranın çok çok altına inmiş ve 2004 yılı itibariyle 1.5 olarak gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği'nde doğum oranlarındaki bu azalmanın altında yatan temel sebepler; başta doğum kontrollerinin yaygınlaşması olmak üzere, kadınların eğitim hayatında daha uzun seneler kalması, işgücüne katılımlarının artması, aile ilişkileri anlayışında yaşanan değişiklikler ve toplumda erkek ve kadına biçilen rollerde yaşanan değişikliklerdir.²⁰

---

¹⁹ United Nations, *a.g.e.*, p.33.

²⁰ Giuseppe Carone, Declan Costello, Nuria Diez Guardia vd., *a.g.e.*, p.16.

**Tablo 6: AB Ülkeleri ve Türkiye'de Doğum Oranlarının Gelişimi
1960-2050 (Kadın Başına Düşen Çocuk Sayısı)**

	1960	1980	2000	2005	2030	2050
AB (25 Ülke)	2.59	1.88	1.48	1.52	1.61	1.74
AB (15 Ülke)	2.59	1.72	1.50	1.54	1.66	1.67
Belçika	2.56	1.68	1.66	1.72	1.70	1.70
Danimarka	2.57	1.55	1.77	1.80	1.79	1.80
Almanya	2.37	1.56	1.38	1.34	1.45	1.45
Yunanistan	2.28	2.21	1.29	1.28	1.50	1.50
İspanya	2.86	2.20	1.24	1.34	1.40	1.40
Fransa	2.73	1.95	1.88	1.94	1.85	1.85
İrlanda	3.76	3.25	1.90	1.88	1.80	1.80
İtalya	2.41	1.64	1.24	1.34	1.40	1.40
Lüksembourg	2.28	1.49	1.76	1.70	1.79	1.80
Hollanda	3.12	1.60	1.72	1.73	1.75	1.75
Avusturya	2.69	1.65	1.36	1.41	1.45	1.45
Portekiz	3.10	2.18	1.55	1.40	1.60	1.60
İsveç	2.20	1.68	1.54	1.77	1.85	1.85
İngiltere	2.72	1.90	1.64	1.80	1.75	1.75
Çek Cumhuriyeti	2.11	2.10	1.14	1.28	1.50	1.50
Estonya	-	2.02	1.34	1.50	1.60	1.60
Güney Kıbrıs	3.51	2.46	1.64	1.42	1.50	1.50
Letonya	-	1.90	1.24	1.31	1.59	1.60
Litvanya	2.60	2.00	1.39	1.27	1.55	1.60
Macaristan	2.02	1.92	1.32	1.32	1.59	1.60
Malta	3.62	1.99	1.72	1.37	1.60	1.60
Polonya	2.98	2.28	1.34	1.24	1.58	1.60
Slovenya	2.18	2.11	1.26	1.26	1.50	1.50
Slovakya	3.07	2.32	1.30	1.25	1.52	1.60
Türkiye	-	3.41	2.27	2.19	1.92	1.79

Kaynak: Giampaolo Lanzieri, "Population in Europe 2005: First Results", **Statistics in Focus-Population and Social Conditions**, EUROSTAT, 16/2006, p.5.; European Commission, **Population Statistics 2006**,

Luxembourg, 2006, p.76-129; DİE, (Çevrimiçi) www.die.gov.tr, 27.12.2006; Giuseppe Carone, Declan Costello, Nuria Diez Guardia vd., "The Economic Impact of Ageing Populations in the EU25 Member States", **European Economy-Economic Papers**, European Commission, No: 236, 2005, p.17'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tablo incelendiğinde; Avrupa Birliği üyesi 25 ülkede kadın başına düşen çocuk doğurma oranının tarihi süreçte sürekli azaldığı görülmektedir. Buna göre; 1960'da 25 ülkede kadın başına çocuk doğurma sayısı 2.59 iken, yalnızca 20 yıl sonra bu oran 1980'de 2'nin altına düşerek 1.88 olarak gerçekleşmiştir. İzleyen dönemde oran düşmeye devam etmiş ve 2000 yılı itibariyle 1.48'e düşmüştür. Dolayısıyla 1960 yılında 25 ülkede kadınlar için çocuk doğurma ortalaması 2.5 iken, bu oranın 40 yıl sonra 2000 yılında 1.5'in altına düştüğü ve bu durumun da her kadının 1 tane daha az çocuk doğurur hale geldiğini ifade etmektedir. 2000 yılından sonra 2005 yılına kadar ki 5 yıllık süreçte, bu oran da hafif bir iyileşme görülmüş ve oran 1.52'ye çıkmıştır. Nüfus projeksiyonlarında kadın başına çocuk doğum oranının gelecekte AB açısından az da olsa yükseleceği ve 2030 yılında 1.61'e, 2050 yılında ise 1.74'e çıkacağı belirtilmektedir.

Türkiye açısından kadın başına düşen çocuk doğum ortalamaları incelendiğinde, 2005 yılı itibariyle 26 ülke içinde kadınların 2'den fazla çocuk doğurduğu tek ülke olarak 2.19 oranıyla Türkiye'nin ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak 1980'de bu oranın 3.41 olduğu ve 2000 yılında 2.27'ye, 2005 yılında ise 2.19'a düştüğü göz önüne alınırsa, Türkiye açısından da kadın başına düşen çocuk sayısının olumsuz bir seyri olduğu görülmektedir. Nitekim nüfus projeksiyonlarında bu oranın 2030'da 1.92'ye, 2050 yılında ise 1.79'a düşeceği tahmin edilmektedir ki, bu durumda Türkiye bu alanda Avrupa Birliğindeki liderlik pozisyonunu da kaybetmiş olacaktır.

2.5. Yaşam Süresi Beklentileri ve Ölüm Oranlarının Gelişimi

Sağlık alanındaki gelişmeler, kentleşme ve sanayileşmenin yaygınlaşması ve genel refah düzeyinin yükselmesi gibi bazı sosyo-ekonomik faktörler sonucunda, başta gelişmiş sanayi ülkeleri olmak üzere tüm dünya ülkelerinde ölüm oranları önemli ölçüde düşmüş ve bu da yaşlı nüfusun daha da artmasına neden olmuştur. Artan zenginliğin beraberinde artan uzun ömürlülüğü de getirmesiyle, yaşam

beklentisi bakımından dünya ortalaması yükselmiş, bu durum da toplam nüfus içinde yaşlıların payının da artmasına neden olmuştur.²¹

2.5.1. Yaşam Süresi Beklentilerinin Artması

Savaşların bitmesi, sağlık alanında yaşanan gelişmeler ve refah devleti hizmetlerinin artması gibi faktörler neticesinde insanların yaşam süreleri de artmıştır. Zira Roma imparatorluğu'nda 23 yaş olan doğumda yaşam beklentisi, zamanla birlikte artmış ve 1850 yılında İngiltere'de 40'a, 1900 yılında ise 47'ye çıkmıştır. 1950'li yıllarda da dünyada doğumda beklenen yaşam süresi 41 ile sınırlı kalmıştır. Aynı yıllarda Fransa'da 100 yaşına ulaşabilmiş sadece 220 kişi bulunmakta iken, 2000 yılında bu sayı 8500 civarında gerçekleşmiştir ki tüm bu gelişmeler ortalama hayat süresinin uzamasıyla gerçekleşmiştir.²²

Tablo 7 incelendiğinde, Avrupa Birliği üyesi 25 ülke açısından hem erkek, hem de kadınlar da ele alınan dönemde ortalama yaşam süresi beklentilerinin artmış olduğu görülmektedir. Buna göre, 1960 yılında erkekler için 67.1, kadınlar için 72.6 olan ortalama yaşam süresi beklentisi, 1980 yılında erkekler için 69.8'e, kadınlar için 76.8'e, 2005 yılında ise erkekler için 75.8'e, kadınlar içinse 81.9'a kadar yükselmiştir. 45 yıllık dönemde erkekler için 8.7 yıl, kadınlar içinse 9.3 yıllık bir yaşam süresi uzaması söz konusudur. Gelecekle ilgili yapılan tahminlerde ise, ortalama yaşam beklentisinin AB 25 için 2025'de erkeklerde 77.6'ya, kadınlar için 83.5'e, 2050 yılında ise erkekler için 80.4'e, kadınlar içinse 85.6'ya çıkacağı tahmin edilmektedir.

²¹ Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No:2004-69, İstanbul, 2004, s.242.

²² Seval Akgün, Coşkun Bakar, İrem Budakoğlu, "Dünya'da ve Türkiye'de Yaşlı Nüfus Eğilimi, Sorunları ve İyileştirme Önerileri", **Türk Geriatri Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2004, s.106.

Tablo 7: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Doğumda Yaşam Süresi Beklentileri (1960-2050)

	1960		1980		2005		2025		2050	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
AB 25	67.1	72.6	69.8	76.8	75.8	81.9	77.6	83.5	80.4	85.6
AB 15	67.4	72.9	70.5	77.2	76.7	82.1	79.5	84.6	81.8	86.5
Belçika	67.7	73.5	70.0	76.8	76.7	82.4	79.7	85.8	82.3	88.3
Çek Cumh.	67.9	73.4	66.8	73.9	72.9	79.1	76.9	82.1	79.7	84.1
Danimarka	70.4	74.4	71.2	77.3	75.6	80.2	78.7	82.1	80.9	83.7
Almanya	-	-	69.6	76.1	76.2	81.8	79.6	84.9	82.0	86.9
Estonya	64.3	71.6	64.1	74.1	67.3	78.1	70.3	80.4	74.9	83.1
Yunanistan	67.3	72.4	72.2	76.8	76.6	81.5	78.5	83.6	80.3	85.1
İspanya	67.4	72.2	72.5	78.6	77.4	83.9	79.7	86.5	81.4	87.9
Fransa	66.9	73.6	70.2	78.4	76.7	83.8	80.2	86.9	82.7	89.1
İrlanda	68.1	71.9	70.1	75.6	77.1	81.8	79.5	84.2	82.4	87.0
İtalya	67.2	72.3	70.6	77.4	77.6	83.2	80.8	86.2	83.6	88.8
Güney Kıbrıs	-	-	72.3	77.0	77.0	81.7	79.6	83.3	81.9	85.1
Letonya	65.2	72.4	63.6	74.2	65.6	77.4	69.5	79.5	74.3	82.5
Litvanya	64.9	71.4	65.5	75.4	65.4	77.4	71.0	81.0	75.5	83.7
Lüksemburg	66.5	72.2	69.1	75.9	76.2	82.3	79.2	84.5	81.6	86.7
Macaristan	65.9	70.1	65.5	72.7	68.6	76.9	74.1	80.7	78.1	83.4
Malta	66.5	70.5	68.5	72.7	77.7	81.4	79.6	83.3	81.8	85.0
Hollanda	71.5	75.3	72.7	79.3	77.2	81.6	78.6	82.5	80.2	83.6
Avusturya	66.2	72.7	69.0	76.0	76.7	82.2	80.2	85.6	83.6	87.7
Polonya	64.9	70.6	66.9	75.4	70.8	79.4	75.8	82.1	79.1	84.4
Portekiz	61.2	66.8	67.7	75.2	74.9	81.4	77.9	84.6	80.4	86.6
Slovenya	66.1	72.0	67.4	75.2	74.1	81.3	77.2	83.4	79.8	85.2
Slovakya	68.4	72.7	66.8	74.3	70.1	77.9	74.3	81.1	77.7	83.4
Finlandiya	65.5	72.5	69.2	77.6	75.5	82.3	79.5	84.8	81.9	86.5
İsveç	71.2	74.9	72.8	78.8	78.4	82.8	81.4	85.0	83.3	86.5
İngiltere	67.9	73.7	70.2	76.2	76.9	81.1	80.3	84.4	82.9	86.6
Türkiye	-	-	-	-	68.9	73.8	71.8	77.1	74.3	80.4

Kaynak: European Commission, *Population Statistics 2006*, Luxembourg, 2006, p.41-131.; Giampaolo Lanzieri, "Population in Europe 2005: First Results", *Statistics in Focus-Population and Social Conditions*, EUROSTAT, 16/2006, p.9; DİE, (Çevrimiçi) www.die.gov.tr, 27.12.2006'dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

Yaşam süresi beklentileri Türkiye açısından değerlendirildiğinde, 2005 yılı itibariyle erkekler için Türkiye'de yaşam beklentisi 68.9 yıl olarak belirtilmiş olup, bu rakam Letonya, Litvanya, Macaristan ve Estonya dışındaki tüm ülkelerde erkeklerin yaşam süresi beklentilerine göre daha düşük kalmıştır. Kadınlar açısından ise, Türkiye'de 2005 yılında yaşam beklentisi 73.8 yıl olarak gerçekleşmiş olup, bu rakam Birliğe üye tüm ülkelerin rakamlarından daha düşük düzeydedir. 2050 yılında Türkiye'de erkekler için ortalama yaşam süresi beklentisinin 74.3'e, kadınlar içinse 80.4'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Türkiye bu rakamlarla erkeklerin yaşam süresi bakımından en son sırayı Letonya ile paylaşırken, kadınlar açısından yaşam beklentisinin en kısa olacağı ülke olacaktır.

2.5.2. Ölüm Oranlarının Azalması

Özellikle 1950'li yıllardan sonra dünyada sanayileşme, sosyal refah devleti hizmetlerinin yaygınlaşması ve sağlık alanı başta olmak üzere sosyo-ekonomik hayatın her alanında yaşanan gelişmelerle birlikte yaşam sürelerinin uzamasının yanında ortaya çıkan bir diğer gelişme de ölüm oranlarının azalması ve insanların eski zamanlara göre daha fazla yaşamaları olmuştur. Bu durumun gelişmiş ülkelere has bir olgu olmaktan çıkıp hemen hemen tüm ülkelerde kuvvetlenmesiyle beraber bu alandaki gelişmeler iyice belirgin hale gelmiştir. Nitekim 1950'lerin başlarında toplam dünya nüfusunun % 60'ı, ortalama yaşam beklentisinin 50 yılın altında olduğu ülkelerde yaşamaktayken, 2000-05 yılları arasında bu oran % 10'a düşmüştür. Ortalama yaşam beklentisinin 70 ve daha üzeri yaşlarda olduğu ülkeler, 1950-55 döneminde toplam dünya nüfusunun % 1'inden daha az bir oranını oluştururken, bu oran 2000-05 döneminde % 50'ye çıkmıştır. Bu durum da dünya genelinde yaşam sürelerinin artması ve ölüm oranlarının düşmesinin önemli bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır.²³

1980'li yıllarla birlikte Avrupa Birliği üyesi 25 ülkede toplam ölüm sayıları yıllık 4.5 milyon civarında kalmıştır ki, bu durum azalan doğum

---

²³ United Nations, a.g.e., p.54.

oranlarına karşın nüfusun sayısal olarak gelişimini korumasında dışarıdan gelen göçlerle birlikte en önemli etken olmuştur. Aşağıda Tablo 8'de 1960-2005 arası yılları kapsayan dönemde Avrupa Birliği'ne üye 25 ülkenin çeşitli dönemler itibariyle gerçekleşen ölüm sayıları ve nüfusta her 1000 kişiye düşen ölüm oranları verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi, 1960 yılında AB 25'te toplam 3.9 milyon insan ölmüş olup, bu rakamın nüfusta 1000 kişiye oranlanması halinde, her 1000 kişiden 10.4'ünün öldüğü görülmektedir. 1980 yılında ise toplam ölüm sayısı % 20'ye yaklaşan bir oranda artarak 4.5 milyona çıkarken, toplam nüfusta her 1000 kişiye düşen ölüm oranı ise yalnızca 0.2 puan artmış ve 10.6 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum ölüm oranlarında nüfus artış hızına göre daha düşük seyreden bir eğilimin yaşandığı anlamına gelmektedir. 2000 yılında, toplam ölüm sayısı 4.4 milyona düşerek sayısal açıdan da düşerken, nüfusta her 1000 kişiye düşen ölen sayısı da 9.9'a gerilemiş, düşüşün devam etmesiyle bu oran 2005 yılında 9.6 olarak gerçekleşmiştir.

1960-2000 yılı arasındaki dönemde AB 25 nüfusunun toplamda % 16.1 oranında artarak 377.9 milyondan 451 milyona çıktığı göz önüne alındığı takdirde²⁴, her 1000 kişiye düşen ölüm ortalamasının aynı dönem itibariyle 10.4'ten 9.9'a düşmesinin, doğum oranları yönünden oldukça olumsuz bir durum yaşayan AB'de ölüm oranlarındaki azalmanın nüfusun gelişimine olan katkısı daha açık ortaya çıkmaktadır.

Türkiye açısından ölüm oranları incelendiğinde, AB'ye göre daha olumlu bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Buna göre, 1990 yılında nüfusta her 1000 kişiye karşılık 7.1 kişinin öldüğü Türkiye'de, bu oran 1995 yılında 6.8'e, 415.000 kişinin öldüğü 2000 yılında ise 6.2'ye gerilemiştir. Bu oran 2005 yılına kadar her yıl aynı kalmış olup, nüfustaki artışa paralel artan ölüm oranları sonucunda 450.000 kişinin yaşamını yitirdiği 2005 yılında da 1000 kişi başına 6.2 olarak gerçekleşmiştir.²⁵

²⁴ European Commission, **Population Statistics 2006**, a.g.e. , p.39.

²⁵ DİE, (Çevrimiçi) <http://nkg.die.gov.tr/goster.asp?aile=1>, 27.12.2006; Lanzieri, "Population in Europe 2005: First Results", a.g.e., p.3.; European Commission, a.g.e., p.87'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRMALI DEMOGRAFİK YAPISI

Tablo 8: AB Ülkelerinde 1960-2005 Döneminde Ölüm Oranlarının Gelişimi

	1960		1980		2000		2005	
	Ölüm Sayısı (000)	1000 Kişiyeye Oranı	Ölüm Sayısı (000)	1000 Kişiyeye Oranı	Ölüm Sayısı (000)	1000 Kişiyeye Oranı	Ölüm Sayısı (000)	1000 Kişiyeye Oranı
AB 25	3961	10.4	4533	10.6	4449	9.9	4461	9.6
AB 15	2285	10.7	3737	10.5	3667	9.7	3571	9.3
Belçika	113	12.3	114	11.5	105	10.2	103	9.8
Çek Cumh,	94	9.8	136	13.2	109	10.6	108	10.5
Danimarka	44	9.5	56	10.9	58	10.9	55	10.1
Almanya	877	12.0	952	12.2	839	10.2	830	10.1
Estonya	13	10.5	18	12.3	18	13.4	17	12.9
Yunanistan	61	7.3	87	9.1	105	9.6	105	9.5
İspanya	262	8.6	289	7.7	360	9.0	387	8.9
Fransa	521	11.4	547	10.2	531	9.0	532	8.5
İrlanda	33	11.5	34	9.8	31	8.2	27	6.6
İtalya	481	9.6	555	9.8	560	9.8	589	10.0
Güney Kıbrıs	-	-	6	11.1	5	7.7	5	7.2
Letonya	21	10.0	32	12.8	32	13.6	33	14.2
Litvanya	22	7.8	36	10.5	39	11.1	44	12.8
Lüksemburg	4	11.8	4	11.3	4	8.6	4	7.9
Macaristan	102	10.2	145	13.6	136	13.3	136	13.5

KADİR YILDIRIM

Malta	3	8.6	3	9.9	3	7.7	3	7.8
Hollanda	88	7.6	114	8.1	141	8.8	136	8.4
Avusturya	90	12.7	92	12.2	77	9.6	75	9.1
Polonya	224	7.6	350	9.8	368	9.6	368	9.6
Portekiz	95	10.7	95	9.7	105	10.3	109	10.2
Slovenya	15	9.6	19	9.9	19	9.3	18	9.4
Slovakya	32	7.8	51	10.2	53	9.8	54	9.9
Finlandiya	40	9.0	44	9.3	49	9.5	48	9.1
İsveç	75	10.0	92	11.0	94	10.5	92	10.2
İngiltere	603	11.5	662	11.7	608	10.3	583	9.7

Kaynak: European Commission, **Population Statistics 2006**, Luxembourg, 2006, p.86-87; Giampaolo Lanzieri, "Population in Europe 2005: First Results", **Statistics in Focus- Population and Social Conditions**, EUROSTAT, 16/2006, p. 3-6.'dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

2.6. Evlilik ve Boşanmaların Gelişimi

Avrupa Birliği ülkelerinde, yaşanan iktisadi, sosyal ve kültürel değişimin bir sonucu olarak geleneksel aile ve evlilik modeli yapısı erozyona uğramakta, evlilik sayısı azalırken evlilik yaşı artmakta, bunun da ötesinde evlilikler fazla uzun sürmemekte ve boşanma ile sonuçlanmaktadır. Bunların yanı sıra evlilik dışı birlikte yaşama ve evlilik dışı doğan çocuk sayısı artmakta, bu durum da geleneksel aile yapısındaki yıkım sürecini hızlandırmaktadır.²⁶

Evlilik ve boşanma oranları açısından AB ile Türkiye karşılaştırıldığında, geleneksel aile kültürünün daha hakim olduğu Türkiye'de evlilik müessesesine verilen önemin AB'ye göre daha yüksek düzeylerde olduğu görülmektedir.

2.6.1. Evlilik Sayıları ve Evlenme Oranları

AB'ye üye 25 ülkede, 1972 yılından sonra yapılan yıllık evlilik sayıları önemli oranlarda düşmüştür. Nitekim 1972 yılında yaklaşık 3.3 milyon evliliğin gerçekleştirildiği AB 25'te, 2004 yılı itibariyle bu rakam % 33 oranında azalarak 2.2 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde toplam nüfusun % 11 oranında artmasına rağmen evlilik sayılarında görülen bu azalmanın nedeni, evlilik oranının, yani nüfusta 1000 kişi başına düşen evlenen kişi sayısının 1972'deki 7.2 oranından, 2004 yılında %40'lık bir azalmayla 4.8'e inmesidir.²⁷

Tablo 9'da 1960-2005 yılları arasında Avrupa Birliği ülkelerinde yapılan evlilik sayıları gösterilmiştir. Tablodan da görülebildiği gibi, AB 25 için 1960 yılında 3.0 milyon olarak gerçekleşen evlilik sayıları 1970'lerin başlarına kadar artmış ve 1970'te 3.2 milyon olarak gerçekleşmiş, 1980'de 2.8 milyona, 2000 yılında 2.3 milyona kadar düşmüş, 2005 yılında ise 2.2 milyon olarak gerçekleşmiştir. Evlenme oranları açısından gelişim incelendiğinde ise, 1960 yılında nüfusta 1000 kişi içinde evlenenlerin oranının 8.0 olarak gerçekleştiği, bu oranın 1980 yılında 6.7'ye, 2000 yılında 5.2'ye kadar düştüğü ve 2005 yılında daha da düşerek 4.8 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

²⁶ Murat, *Bütünleşme Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Sosyal Yapısı*, a.g.e., s.163.

²⁷ European Commission, *Population Statistics 2006*, a.g.e., p.113.

Tablo 9: AB Ülkelerinde Evlilik Sayıları ve Evlenme Oranları 1960-2005

	1960		1980		2000		2005	
	Ev. Sayısı(000)	Ev. Oranı*	Ev. Sayısı	Ev. Oranı	Ev. Sayısı	Ev. Oranı	Ev. Sayısı	Ev. Oranı
AB 25	3027	8	2842	6.7	2326	5.2	2221	4.8
AB 15	2504	7.9	2248	6.3	1934	5.1	1750	5.0
Belçika	65.2	7.1	66.4	6.7	45.1	4.4	43.2	4.1
Çek Cumh.	74.2	7.7	78.3	7.6	55.3	5.4	51.8	5.1
Danimarka	35.9	7.8	26.4	5.2	38.4	7.2	36.1	6.7
Almanya	689.0	9.5	496.6	6.3	418.6	5.1	388.0	4.7
Estonya	12.1	10	13.0	8.8	5.5	4.0	6.1	4.6
Yunanistan	58.2	7	62.4	6.5	48.9	4.5	61.0	5.5
İspanya	236.9	7.8	227.0	5.9	216.5	5.4	209.1	4.8
Fransa	319.9	7.0	334.4	6.2	297.9	5.1	278.0	4.4
İrlanda	15.5	5.5	21.8	6.4	19.2	5.0	20.7	5.0
İtalya	387.7	7.7	323.0	5.7	284.4	5.0	251.0	4.3
Güney Kıbrıs	-	-	3.9	7.6	9.8	14.1	5.9	7.8
Letonya	23.4	11.0	24.6	9.8	9.2	3.9	12.5	5.5
Litvanya	28.1	10.1	31.5	9.2	16.9	4.8	19.9	5.8
Lüksemburg	2.2	7.1	2.1	5.9	2.1	4.9	2.0	4.4
Macaristan	88.6	8.9	80.3	7.5	48.1	4.7	44.2	4.4

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRMALI DEMOGRAFİK YAPISI

Malta	1.9	6.0	2.8	8.6	2.5	6.6	2.4	5.9
Hollanda	89.1	7.8	90.2	6.4	88.1	5.5	73.8	4.5
Avusturya	58.5	8.3	46.4	6.2	39.2	4.9	39.2	4.8
Polonya	244.2	8.2	307.4	8.6	211.2	5.5	206.9	5.4
Portekiz	69.5	7.8	72.2	7.4	63.8	6.2	48.7	4.6
Slovenya	14.0	8.8	12.4	6.5	7.2	3.6	5.8	2.9
Slovakya	32.2	7.9	39.6	7.9	25.9	4.8	26.1	4.9
Finlandiya	32.8	7.4	29.4	6.1	26.2	5.1	29.3	5.6
İsveç	51.0	6.7	37.6	4.5	39.9	4.5	44.4	4.9
İngiltere	393.6	7.5	418.4	7.4	305.9	5.2	314.9	5.2

* Evlenme oranı, nüfusta her 1000 kişide evlenenlerin sayısını göstermektedir.

Kaynak: European Commission, *Population Statistics 2006*, Luxembourg, 2006, p.116-117; Giampaolo Lanzieri, "Population in Europe 2005: First Results", *Statistics in Focus- Population and Social Conditions*, EUROSTAT, 16/2006, p. 8.'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

2005 yılı itibariyle AB 25 içinde evlenme oranının en yüksek olduğu ülkeler, nüfusta her 1000 kişinin içinde evlenenlerin oranının 7.8 olduğu Güney Kıbrıs, 6.7 olduğu Danimarka ve 5.9 olduğu Malta'dır. 2005 yılında bu oranın en düşük olduğu ülkeler ise; her 1000 kişi içinde evlenenlerin oranının 2.9 olduğu Slovenya, 4.1 olduğu Belçika ve 4.3 olduğu İtalya'dır. 1960-2005 arasında bu oranın en fazla düştüğü ülkeler ise, 1960'ta 11.0 olan oranın 2005'te % 50 azalark 5.5'e düştüğü Letonya ve 9.5'ten 4.7'ye düştüğü Almanya olarak ön plana çıkmaktadır. 1960'tan 2005'e kadar ki süreçte istisnasız tüm ülkelerde evlenme oranları düşmekle beraber, bu oranın en az düştüğü ülke, oranın 6.0'dan 5.9'a düşerek sadece 0.1 puanlık bir azalma gösterdiği Malta'dır.

Türkiye'de ise 2000 yılında toplam 461.400 evlilik yapılmış olup, bu sayı 2003 yılında 477.500'e çıkmış, 2005 yılında ise önemli bir artışla 652.000 civarında gerçekleşmiştir. Evlenme oranı açısından incelendiğinde, 2000 yılında nüfusta her 1000 kişi başına düşen evlenenlerin oranı 6.8 olarak gerçekleşmiş, 2005 yılında ise bu oran 9.0'a yükselmiştir.²⁸ Bu oranıyla Türkiye, AB üyesi 25 ülkenin tümünden daha yüksek bir orana sahiptir. 4.8 olan AB 25 ülke toplamının oranının ise yaklaşık iki katı kadardır ki, bu durum Türkiye açısından evlilik kurumunun AB'ye göre çok daha fazla değer verilen niteliğini koruduğunu göstermektedir.

2.6.2. Boşanma Sayıları ve Boşanma Oranları

Avrupa Birliği üyesi 25 ülkede, tarihi süreçte boşanma sayıları, yapılan evlilik sayılarındaki azalmaya oranla daha yüksek bir hızda artmaktadır. Nitekim 1960 yılında 25 ülke için toplam boşanma sayısı 229.000 olarak gerçekleşmişken, bu rakam 2004 yılında 955.000'e çıkarak 4 kattan fazla artmıştır. Bu durum yapılan evliliklerin anlaşmazlıkla sonuçlanması ve sağlam bir aile yapısı kurulamayışı probleminin AB ülkeleri için giderek daha önemli bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Boşanma oranları açısından bakıldığında ise, 1960 yılında nüfusta her 1000 kişi içinde boşanan kişilerin sayısının 0.6 iken, bu oran 2004 yılında 2.1'e yükselmiştir.²⁹

²⁸ European Commission, *Population Statistics 2006, a.g.e.*, p.116-117; Lanzieri, "Population in Europe 2005: First Results", p.8'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

²⁹ European Commission, *Population Statistics 2006, a.g.e.*, p.115.

Tablo 10'da Avrupa Birliği'ne üye 25 ülkenin 1960-2005 yılları arasında boşanma sayıları ve nüfusta her 1000 kişiden kaçının boşandığını gösteren boşanma oranları gösterilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi, gerek AB 25, gerekse 15'ler açısından her geçen yılda boşanma ile sonuçlanan evliliklerin arttığı görülmektedir. 2005 yılı itibariyle 25 ülke arasında en fazla boşanmanın gerçekleştiği ülke 221.100 boşanma ile Almanya olurken, en az boşanma ise, 1000 boşanma ile Lüksemburg'ta gerçekleşmiştir. Boşanma oranları açısından incelendiğinde ise, 2005 yılında nüfusta 1000 kişiye düşen boşanan sayısının en fazla olduğu ülkeler; 3.3 ile Litvanya, 3.1 ile Çek Cumhuriyeti ve 3.0 ile Estonya olarak ön plana çıkmaktadır. Bu oranın en az olduğu ülkeler ise; 0.8 ile İrlanda ve İtalya ile 1.1 ile Yunanistan ve İspanya'dır.

Türkiye'de ise 2001 yılında 91.994 olarak gerçekleşen boşanma sayısı 2005 yılında 95.895'e yükselmiştir. 2001 yılında 1.35 olan boşanma oranı, 2005 yılında 1.33 olarak gerçekleşmiştir.³⁰ Avrupa Birliği ile karşılaştırıldığında, 2005 yılı itibariyle Türkiye'de boşanma oranı 0.7 puan daha düşük gerçekleşmişken, Birlik üyesi ülkelerde Yunanistan, İspanya, İtalya ve İrlanda'nın boşanma oranları ise Türkiye'den düşük gerçekleşmiştir.

---

³⁰ DİE, (Çevrimiçi) www.die.gov.tr, 27.12.2006

KADİR YILDIRIM

Tablo 10: AB Ülkelerinde Boşanma Sayıları ve Boşanma Oranları 1960-2005

	1960		1980		2000		2005	
	Boş. Sayısı (000)	Boş. Oranı*	Boş. Sayısı	Boş. Oranı	Boş. Sayısı	Boş. Oranı	Boş. Sayısı	Boş. Oranı
AB 25	229	0,6	637	1,5	835	1,9	945	2
AB 15	170	0,5	503	1,4	705	1,9	765	2
Belçika	4,6	0,5	14,5	1,5	27	2,6	30,8	2,9
Çek Cumh.	13	1,4	27,2	2,6	29,7	2,9	31,3	3,1
Danimarka	6,7	1,5	13,6	2,7	14,4	2,7	15,3	2,8
Almanya	73,4	1	141	1,8	194,4	2,4	221,1	2,7
Estonya	2,5	2,1	6,1	4,1	4,2	3,1	4,1	3
Yunanistan	2,5	0,3	6,7	0,1	11,1	1	12,5	1,1
İspanya	-	-	-	-	39	1	49,9	1,1
Fransa	30,2	0,7	81,1	1,5	-	-	140,2	2,2
İrlanda	-	-	-	-	2,6	0,7	3,4	0,8
İtalya	-	-	11,8	0,2	37,6	0,7	46,2	0,8
Güney Kıbrıs	-	-	0,2	0,3	1,2	1,7	1,5	2
Letonya	5,1	2,4	12,7	5	6,1	2,6	6,3	2,8
Litvanya	2,4	0,9	11	3,2	10,9	3,1	11,1	3,3
Lüksemburg	0,2	0,5	0,6	1,6	1	2,4	1	2,3

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRMALI DEMOGRAFİK YAPISI

Macaristan	16,6	1,7	27,8	2,6	24	2,3	24,8	2,5
Malta	-	-	-	-	-	-	-	-
Hollanda	5,7	0,5	25,7	1,8	34,7	2,2	32,9	2
Avusturya	8	1,1	13,3	1,8	19,6	2,4	19,5	2,4
Polonya	14,8	0,5	39,8	1,1	42,8	1,1	67,6	1,8
Portekiz	0,7	0,1	5,8	0,6	19,1	1,9	23,4	2,2
Slovenya	1,5	1	2,3	1,2	2,1	1,1	2,6	1,3
Slovakya	2,3	0,6	6,6	1,3	9,3	1,7	11,6	2,1
Finlandiya	3,7	0,8	9,5	2	13,9	2,7	13,4	2,6
İsveç	9	1,2	19,9	2,4	21,5	2,4	20	2,2
İngiltere	25,8	0,5	159,7	2,8	154,6	2,6	155,1	2,6

* Boşanma oranı, nüfusta her 1000 kişiye boşananların sayısını göstermektedir.

Kaynak: European Commission, *Population Statistics 2006*, Luxembourg, 2006, p.123-124; Giampaolo Lanzieri, "Population in Europe 2005: First Results", *Statistics in Focus - Population and Social Conditions*, EUROSTAT, 16/2006, p. 8.'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

2.6.3. Evlilik Dışı İlişkiler

AB'de evlilik müessesesi konusunda görülen bir diğer gelişme, evlilik dışı birlikteliklerin artması ve evlenmenin her geçen gün demode bir hal almasıdır. Bu noktada Avrupa Birliği'nde yapılan evlilik sayılarının düşmesinin yanında, herhangi resmi bir nikah bağı olmadan çiftlerin birlikte yaşaması ve hatta çocuk sahibi olmasının artış göstermesidir. Bu durum da fiziki, psikolojik ve ahlaki açıdan bir takım olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.³¹

Türkiye'de ise evlilik müessesesinin kutsallığı halen yüksek düzeylerde korunmaya devam etmektedir. 2005 yılı itibariyle, Türkiye'de birlikteliklerin % 4.3'ü resmi bir bağ olmadan, yani resmi nikah olmadan gerçekleştirilmiştir. Ancak bu oranın sadece % 0.6'lık kısmı dini veya resmi herhangi bir nikah bağı olmadan yapılan evliliklerdir. Zira oranın % 3.7'lik kısmı, sadece dini nikah yaparak evlenen çiftleri kapsamaktadır. Türkiye'de dini kurallara gösterilen hassasiyet göz önüne alındığında, dini nikah ile birlikte olan kişilerin gözünde bu durumun resmi nikaha verilen önemle eşdeğer olduğu görülmektedir ki, bu da evlilik dışı birlikteliklerin oranının Türkiye'de 4.3 gibi yüksek bir oranda görünmesinin arkasında yatan gerçek sebebi ortaya koymaktadır. Nitekim, 2005'te bireylerin yapmış oldukları evlilik törenlerinde, evlenen her 100 çiftin % 71.4'ünün resmi nikah töreni yapması ve her 100 çiftin 72.4'ünün de dini nikah töreni yaptıkları göz önüne alınırsa bu durum daha açık ortaya çıkmaktadır.³²

Avrupa Birliği açısından evlilik kurumunda yaşanan erozyonun önemli bir göstergesi, evlilik dışı birliktelikler sonucunda meydana gelen çocuk sayısının fazlalığıdır. Aşağıda Tablo 11'de 1960-2005 yılları arasında evlilik dışı birlikteliklerden doğan çocuk sayısının toplam doğumlara oranı gösterilmiştir.

³¹ Murat, "Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Nüfus Yapısı", **a.g.e.**, s.57.

³² TÜİK, "Aile Yapısı Araştırması 2006", (Çevrimiçi) www.tuik.gov.tr, 27.12.2006.

Tablo 11: AB Ülkelerinde Toplam Doğumlarda Evlilik Dışı Doğumlar 1960-2005

	1960	1980	2000	2005
AB 25	5.0	8.9	27.0	33.0
AB 15	5.1	9.6	28.5	31.5
Belçika	2.1	4.1	25.9	26.9
Çek Cumh.	4.9	5.6	21.8	31.7
Danimarka	7.8	33.2	44.6	45.7
Almanya	7.6	10.9	23.4	29.2
Estonya	-	-	54.5	58.5
Yunanistan	1.2	1.5	4.0	5.1
İspanya	2.3	3.9	17.7	26.8
Fransa	6.1	11.4	42.6	48.4
İrlanda	1.6	5.0	31.5	32.0
İtalya	2.4	4.3	9.7	17.3
Güney Kıbrıs	-	0.6	2.3	4.4
Letonya	11.9	12.5	40.3	44.6
Litvanya	-	6.3	22.6	28.4
Lüksemburg	3.2	6.0	21.9	27.2
Macaristan	5.5	7.1	29.0	35.0
Malta	0.7	1.1	10.9	20.0
Hollanda	1.4	4.1	24.9	34.8
Avusturya	13.0	17.8	31.3	36.5
Polonya	-	-	12.1	18.5
Portekiz	9.5	9.2	22.2	30.7
Slovenya	9.1	13.1	37.1	46.7
Slovakya	4.7	5.7	18.3	26.0
Finlandiya	4.0	13.1	39.2	40.4
İsveç	11.3	39.7	53.3	55.4
İngiltere	5.2	11.5	39.5	42.8

Kaynak: European Commission, *Population Statistics 2006*, Luxembourg, 2006, p.80; Giampaolo Lanzieri, "Population in Europe 2005: First Results", *Statistics in Focus- Population and Social Conditions*, EUROSTAT, 16/2006, p. 5.'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tablo 11 incelendiğinde, AB’de evlilik dışı ilişkilerden doğan çocuk sayısının 1960’dan 2005’e kadar geçen sürede, önemli oranlarda artmış olduğu görülmektedir. Buna göre 1960 yılında, evlilik dışı birlikteliklerden doğan çocuklar, toplam doğumların yalnızca % 5.0’ini oluşturmaktayken, bu oran 1980 yılında % 8.9’a, 2000 yılında % 27’ye, 2005 yılında ise % 33’e yükselmiştir. Bu durum AB 25’te günümüzde doğan her 3 çocuktan 1’inin evlilik dışı birlikteliklerden olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 11 ülkeler açısından incelendiğinde ise, ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır:

- AB üyesi 25 ülke içinde 2005 yılı itibariyle; evlilik dışı doğumların % 5.1 olduğu Yunanistan ile % 4.4 olduğu Güney Kıbrıs, bu oranlarının diğer ülkelere göre düşüklüğüyle AB içinde tam bir istisna konumundadırlar. Birlik içinde evlilik dışı ilişkilerden doğan çocukların toplam doğumlara oranının en az olduğu bu iki ülkenin dışında, % 17.3 ile İtalya ve % 18.5 ile Polonya’da diğer Birlik ülkelerine göre bu oranın göreceli olarak az olduğu diğer ülkelerdir.

- 2005 yılı itibariyle AB ülkeleri içinde evlilik dışı doğumların en yüksek oranlarda olduğu ülkeler ise; % 58.5 lik oranıyla Estonya ve % 55.4 oranıyla İsveç’tir. Bu oranlar, bu iki ülkede doğan her 100 çocuğun 58.5’inin ve 55.4’ünün evlilik dışı birlikteliklerden olduğunu ortaya koymaktadır ki, bu durum bu ülkelerde evlilik kurumunun uğramış olduğu çöküntünün açık bir göstergesidir.

SONUÇ

Avrupa Birliği üyesi 25 ülkenin geneli, demografik açıdan önemli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Zira, özellikle 1950’li yıllardan sonra sosyal refah devleti hizmetlerinin gelişmesi, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıda gerçekleşen gelişmeler ve bu doğrultuda bireylerin gerek geleneksel, gerek kutsal değerlere verdiği önemin azalması neticesinde evlilik oranlarının azalması, evlilik dışı birlikteliklerin artması, evlilik dışı doğumların artması, boşanmaların fazlaşması ve benzeri birçok gelişme Avrupa Birliği’nde demografik yapının erozyona uğramasına neden olmuştur. Bu olumsuz gelişmeler dışında, doğum oranlarındaki azalma ile birlikte Avrupa’da nüfus artış hızının çok düşük seviyelerde seyretmesi ve hatta bazı ülkeler için eksi değerler

alması, Avrupa'nın nüfus açısından dünyadaki ağırlığının da azalmasına yol açmıştır.

Avrupa Birliği açısından demografik yapıdaki bu çözümlenin yanı sıra, tarihi süreçte nüfusun kompozisyonunda görülen değişim de sosyal yapıyı olumsuz etkilemektedir. Nitekim 1945-70 arasında yaşanan altın çağdan sonra Avrupa Birliği ülkelerinde doğum oranlarının azalmasına, yaşam süresi beklentilerinin artmasıyla ölüm oranlarının da azalması eklenince Avrupa Birliği nüfusunda 65 yaş üzeri nüfusun payı önemli oranda artmış, buna karşın özellikle 0-14 yaş grubu olan çocukların toplam nüfustaki oranı giderek azalmış, 15-64 yaş grubu da yaşlı nüfus lehine olacak şekilde düşüş göstermiştir. Uluslararası nüfus projeksiyonlarında 2050'li yıllara doğru bu eğilimin giderek kuvvetleneceği ve Avrupa'nın dünya nüfusu açısından bir nevi yaşlı merkezine dönüşeceği tahmin edilmektedir ki, bu durum öngörülerin gerçekleşmesi durumunda gelecekte Avrupa Birliği'ni nüfus açısından karanlık günlerin beklediği anlamına gelmektedir.

Türkiye açısından ise, Avrupa Birliği ülkeleri geçerli olan bu olumsuz demografik gelişmelerin günümüz itibariyle hiçbiri söz konusu değildir. Nitekim Türkiye nüfusunda günümüz itibariyle herhangi bir yaşlanma problemi olmamakla birlikte, Türkiye nüfusu genç bir nitelik taşımakta, bununla beraber gerek doğum oranlarında, gerek evlenme oranlarında ve de gerekse nüfus artış hızı ve benzeri demografik göstergelerde ülkemiz adına olumlu gelişmeler yaşanmaktadır.

Ancak bu noktada Türkiye'de genç nüfus potansiyelinin değerlendirilemeyeişi ve eğitim düzeyi açısından istenilen seviyelerin çok gerisinde kalınmış olunması, Türkiye'nin bu avantajları olumlu yönde değerlendiremeyeişine neden olmaktadır. İstikrarlı bir ekonomik gelişme yanında, ülke nüfusunun eğitim seviyesinin de artırılabilmesi durumunda, AB üyeliği için engel olarak gösterilen kalabalık ve yoksul nüfus unsurunun da ortadan kaldırılacağı göz önünde bulundurulursa Türkiye açısından bu alanda atılacak adımların ve uygulanacak politikaların önemi de açıkça ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA:

AKGÜN, Seval; Coşkun Bakar; İrem Budakoğlu; "Dünya'da ve Türkiye'de Yaşlı Nüfus Eğilimi, Sorunları ve İyileştirme Önerileri", **Türk Geriatri Dergisi** , Cilt: 7, Sayı: 2, 2004.

CARONE, Guisepppe; Declan Costello, Nuria Diez Guardia vd.; "The Impact of Ageing Populations in the EU 25 Member States", **European Economy-Economic Papers**, European Commission, No:236, 2005.

DİE, (Çevrimiçi) www.die.gov.tr, 27.12.2006.

European Commission; **Population Statistics 2006**, Luxembourg, 2006.

EUROSTAT;(Çevrimiçi)http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C1/C11/caa10000, 24.06.2006.

FOTAKIS, Constantinos; "Demographic Ageing, Employment Growth and Pensions Sustainability in the EU: The Option of Migration", **Population Division**, UN/POP/PRA/2000/21, United Nations, New York, 2000.

JOUHETTE, Sylvain; Fabrice Romans; "EU Labour Force Survey Principal Results 2005", **Statistics in Focus- Population and Social Conditions**, EUROSTAT, 13/2006.

LANZIERI, Giampaolo; "Long-term Population Projections at National Level", **Statistics in Focus-Population and Social Conditions**, EUROSTAT, 3/2006, 2006.

LANZIERI, Giampaolo; "Population in Europe 2005: First Results", **Statistics in Focus- Population and Social Conditions**, EUROSTAT, 16/2006.

MURAT, Sedat; "Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Nüfus Yapısı", **Tüm Yönleriyle Türkiye AB İlişkileri**, Editör: Mustafa Aykaç, Zeki Parlak, Elif Kitabevi, İstanbul, 2002.

MURAT, Sedat; **Bütünleşme Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Sosyal Yapısı**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2000.

ÖZDEMİR, Süleyman; **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No:2004-69, İstanbul, 2004.

PUJOL, Maria Carmen Faus; "Changes in the Fertility Rate and Age Structure of the Population of Europe", **Europe's Population: Towards the Next Century**, Ed. by Ray Hall and Paul White, London, 1995.

TÜİK, "Aile Yapısı Araştırması 2006", (Çevrimiçi) www.tuik.gov.tr, 27.12.2006

TÜİK; "Hanehalkı İşgücü Araştırması 2006 Eylül Dönemi Sonuçları", **Haber Bülteni**, Sayı: 201, Ankara, 2006.

United Nations; **World Population Prospects, The 2004 Revision**, New York, 2006.

(Çevrimiçi)<http://www.census.gov/cgi-bin/ipc/idbsprd>, 15.02.2005.